

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sjællandske Krønike

SJÆLLANDSKE KRØNIKE

Sjællandske Krønike

Oversat og kommenteret af
RIKKE AGNETE OLSEN

Illustrationer af
ELISABETH RASK

WORMIANUM 1981

Sjællandske Krønike er sat med Aldus
og trykt hos Kannike Graphic A/S, Århus,
på Lessebo Design 1,3 Ivory
Forsatsen er Bugrabütten fra Hahnemühle
Overtræk er mørkegrøn Elefanthud
Udgivet af Forlaget Wormianum, Højbjerg
(www.skalk.dk)

© Rikke Agnete Olsen

4. oplag, 2004.

ISBN 87 8516 076 8

Indhold

Forord 7

Den historiske ramme

 til Yngre Sjællandske Krønike 11

Yngre Sjællandske Krønike 19

Kulturhistorisk kommentar 67

Ældre Sjællandske Krønike 85

Ordforklaring 100

Personliste 102

Stamtavler

 over Nordens fyrstehuse 104

Billedliste 107

Forslag til videre læsning 111

Forord

Sjællandske Krønike er den fælles betegnelse for to forskellige middelalderlige årbøger, der har været overleveret i samme håndskrift. Det er for længst gået til grunde, og begge kendes kun i afskrifters afskrift. Her er de oversat fra latin efter teksten i Erik Kromans udgave af Danmarks Middelalderlige Annaler, København 1980.

Ældre Sjællandske Krønike, der går fra 1028 til 1307, blev udgivet allerede 1695 efter det gamle håndskrift, hvor man kunne se forskellige skriverhænder. Den er i sin helhed sammensat af stof fra mange kilder såsom helgenlegender, brudstykker af Saxo og Adam af Bremen med mere. Der til kommer de annalistiske noter, årbogsnotaterne, som er medtaget her. De har hentet praktisk talt alle oplysninger fra andre årbøger og er skrevet ned i flere omgange af forskellige personer, det ses blandt andet af de gamle noter i margin. Som kilde til Danmarks historie er *Ældre Sjællandske Krønike* ikke meget bevendt, men dens mange meddelelser om Sorø og folk med tilknytning dertil viser, at den er blevet til i dette kloster. Her bringes den bag i bogen som repræsentant for en karakteristisk middelalderlig form for historieskrivning uden kommentarer og rettelser af de forskellige fejl, der i tidens løb har indsneget sig i noterne.

Yngre Sjællandske Krønike er også i formen en årbog og rummer indførsler for næsten alle årene mellem 1308 og 1363. Desværre kan man ikke se eventuelle tilføjelser eller forskellige skriverhænder i de afskrifter, der er bevaret, og det er ikke altid muligt at kontrollere alle oplysninger ved hjælp af andre kilder. Indholdet kan opdeles på forskellig måde, f.eks. har de første årtier klar forbindelse til andre årbøger, men der er intet virkeligt til hinder for, at samme person kan have nedskrevet alt indtil slutningen af 1350'erne. De sidste år er derimod af en helt forskellig karakter, og en kritisk nærlæsning godtgør da også, at de både skyldes en anden forfatter og er blevet til noget senere end resten af teksten.

I modsætning til den ældre årbog er *Yngre Sjællandske Krønike* bredt

fortalt som en virkelig krønike. Forfatteren skildrer levende og med betydelig indsigt og engagement ikke mindst de bevægede år af Valdemar Atterdags regering, så man må tro, at de ligger inden for hans egen livstid, og at han personligt har kendt til mange af de mennesker og begivenheder, han omtaler. Navnlig er han godt hjemme på Sjælland og blandt øens stormandsslægter og temmelig velunderrettet om kong Valdemars travle færden i riget, så han var sikkert en kirkens mand af god sjællandsk familie med forbindelse til hofkredse.

Så langt er forskerne efterhånden enige, men i flere nyere værker kan man også læse, at denne ret veldefinerede person sad og skrev i klosteret i Sorø, hvor den ældre krønike var blevet til. Det er bestemt også muligt, men på ingen måde bevist, og der er ikke meget i teksten, der egentlig tyder på det. Som andre, der har arbejdet længe med denne spændende kilde, er jeg blevet indfanget af problemet om dens tilblivelse, og mit bud på forfatteren er Mogens Jensen af den sjællandske adelsslægt Grubbe af Gunderslevholm, kannik i Roskilde og Aarhus. Ham fik Valdemar Atterdag i 1354 anbragt på Børglum bispestol, og »han sørgede for ham på alle måder og beholdt ham længe hos sig ved hoffet med ære«, står der i krøniken. Personkarakteristikken kan passe, men der er ingen forbindelse til Sorø, og i øvrigt kan dette forslag lige så lidt bevises som de forskellige andre ideer om Yngre Sjællandske Krønikes oprindelse, der henvises til i litteraturafsnittet længere fremme i bogen.

Dér er også nævnt forskellige oversigtsværker og afhandlinger om specielle problemer. Ældre Sjællandske Krønike rækker over så mange år, og Yngre Sjællandske Krønike beretter så bredt og fyldigt, at en vidtgående historisk kommentar og kildekritisk analyse ville blive til en flerbinds Danmarkshistorie, og det har ikke været mit ærinde. Derfor er der kun et kortfattet afsnit om den historiske ramme, mens der på baggrund af Yngre Sjællandske Krønikes mange kulturhistoriske oplysninger gives et bredere billede af Danmarks land og indbyggernes vilkår ved midten af det 14. århundrede.

Bagest i bogen er der stamtavler over de fyrstelige personer, så man lettere kan overskue de komplicerede slægtskabsforhold; der er en alfabetisk navneliste og en ordliste med forklaring på forskellige vanskelige be-

greber og titler. Alt dette kunne der slet ikke blive plads til i marginen, hvor datoangivelser og stednavneforklaringer er anbragt.

Yngre Sjællandske Krønike har tidligere været oversat af Ellen Jørgensen, og hendes arbejder har været taget i betragtning ved nærværende oversættelse, men visse steder vil en sammenligning vise ret betydelige forskelle. Det skyldes dels lidt forskellige valg mellem manuskriptvarianterne, men også, at sprogbrugen har ændret sig i tidens løb. Jeg har så vidt muligt tilstræbt præcision både i den egentlige oversættelse og i brugen af forskellige titler og tekniske udtryk. Hertil har jeg fået god hjælp af redaktør, cand. mag. Herluf Nielsen og universitetslektor, mag. art. Niels M. Saxtorph, der venligt har gennemlæst manuskriptet til oversættelsen og ladet mig nyde godt af råd og vejledning på flere punkter.

Bogens illustrationer er tegnet af Elisabeth Rask efter forlæg fra tidens billedverden, ofte den hjemlige. Der er tale om bogillustrationer, kalkmalarier, segl og mønter, en del har tilknytning til personer eller begivenheder, der omtales i teksten, men det må understreges, at den tids fremstillinger af bestemte personer ikke havde portrætlighed.

Den historiske ramme

til Yngre Sjællandske Krønike

Efter mordet på Erik Glipping i 1286 tog en formynderregering magten i den unge kong Eriks navn, og året efter blev en række betydningsfulde stormænd dømt for forbrydelsen; som fredløse måtte de forlade gods og rige. Dette betød en videreførelse af de urolige forhold, der havde præget tiden siden Valdemar Sejrs sønners regering, og det lagde grunden til problemer, der kom til at fylde Erik Mendveds kongetid og var medvirkende til en så omfattende opsplitning af magten i Danmark, at landet kom nær en fuldstændig opløsning.

De fredløse med marsken Stig Andersen og grev Jacob af Sønderhalland i spidsen slog sig ned i rigets udkanter eller i Norge og hærgede derpå i en årrække Danmark, forstyrrede handelen ved sørøveri og var altid villige og aktive allierede for kongemagtens andre fjender. Det var foruden den norske konge først og fremmest den sønderjyske hertugslægt, der som efterkommere af kong Abel følte sig berettiget til fuld selvstændighed og størst mulig magt og indflydelse i riget, hvis ikke til selve tronen. Striden mellem konge og ærkebiskop om den højeste myndighed i staten fortsatte under Erik Mendved og blev ikke mildnet af, at ærkebisen siden 1289, Jens Grand, var i slægt med de fredløse. Det var flere af landets stormænd, og både de og andre var modstandere af kongens bestræbelser på at styre uafhængigt af adelen.

Da kong Erik efter 1293 selv overtog regeringen, valgte han at gå hårdt frem mod sine modstandere, og ærkebisen lod han ligefrem tage til fange, hvorved han nedkaldte paven bandlysning over sig selv og riget. Krigspolitikken førte til fredsaftaler med de udlændige stormænd, Norges konge og den sønderjyske hertug, og striden med ærkebisen blev afgjort ved et forlig med pavestolen, så Jens Grand blev forflyttet til Riga, mens kongen skulle betale en stor bøde. Freden blev imidlertid ikke varig, og de stadige krigstog krævede mange penge til lejetroppernes løn.

Fra begyndelsen af 1300-tallet kastede Erik Mendved sig ud i en aktiv – og kostbar – udenrigspolitik, idet han dels blandede sig i indre svenske

forhold og dels førte en række krige i de nordtyske og slaviske kystegne. Målet var at gøre Danmark til det mægtigste land i Norden, at genoplive Valdemarstidens Østersøherredømme og at erhverve indflydelse over Lübeck og de andre byer, der varetog størstedelen af Danmarks handel med udlandet og løb med en betydelig del af fortjenesten også af Skåne-markedet. Desuden ville kong Erik gerne vise sig som en stor og ridderlig fyrste ved at omgive sig med ødsel pragt og bruge store summer på prægtige fester og turneringer med tilhørende ridderslag.

Overfladisk set gav anstrengelserne også resultater. Kongen vandt stort set sine krige og de kampe, han måtte udkæmpe i hjemlandet, og han erhvervede faktisk visse højhedsretter både over landområder og byer, f.eks. som Lübecks skytsherre. Men der lå ingen reel magt bag, og det var dobbelt dyrt erhvervede titler, for hver sejr kaldte nye modstandere frem, én af de mest aktive var hans egen broder Christoffer.

En del af midlerne til den stadige krigsførelse kom fra ekstraordinære skatter, som kong Erik udskrev hyppigere og hyppigere, så bønderne til sidst gjorde oprør med støtte af stormænd, der var modstandere af kongens politik. Selv de største skatter kunne imidlertid ikke dække Erik Mendveds udgifter, og han måtte låne vældige summer mod sikkerhed – pant – i de kongelige besiddelser med tilhørende rettigheder og indtægter. Det var en ond cirkel, for ikke alene faldt statsindkomsterne, så Erik måtte låne endnu flere penge, kongemagten blev også indskrænket til at gælde for stadig mindre dele af riget, der gradvist blev opdelt i en række indbyrdes uafhængige områder af vekslende størrelse. Denne feudaliseringsproces var begyndt langt tidligere med uddeling af store fyrstelen, Sønderjylland, Halland, Lolland etc., til medlemmer af kongeslægten, men nu bredte den sig langt uden for de øverste kredse i samfundet.

Af hjemlige stormænd havde både drosten Laurids Jonsen og marsken Ludvig Albertsen stukket penge i udlodningen af det danske rige, men hovedpanthaverne var de to holstenske grever, Gerhard af Rendsborg og hans fætter Johan af Plön, der også var kongens halvbroder. De var langt fra velhavende nok til selv at kunne forstrække kong Erik med alle de penge, han skulle bruge, men skaffede dem ved at viderepante større eller mindre dele af deres nyvundne områder til holstenske og nordtyske adelsmænd. Ved Erik Mendveds død i 1319 var næsten alle kronens besiddelser med borge og byer, rettigheder og indtægter delt ud på et utal af forskellige personer, »erobringerne« i Nordtyskland var på vej op i den blå luft, de centrale styrende institutioner ved at ophøre med at fungere og pengevæsenet så godt som brudt sammen.

Det kongenavn, som Christoffer ivrigt havde attrået og var gået mange bagveje for at opnå, var så godt som tomt, og alligevel betalte han med håndfæstningen af 1320 dyrt for at få det. Han bandt sig så stærkt til at

sikre fred og orden og hver stands rettigheder og fraskrev sig i den grad muligheder for at gøre noget effektivt, at det i grunden er forbavsende, hvor mange år han alligevel kom til at spille en rolle og var i stand til at skaffe sig midler og forbundsfæller i udlandet. Christoffers ambitioner var nok ikke forskellige fra Eriks, men hans forsøg på at sikre magten med samme midler mislykkedes helt, og kronens sidste besiddelser gik til betaling af tyske lejetropper. Ved hans død 1332 var kongetitlen ikke bare tom, den eksisterede ikke mere, Danmark var uden en centralmagt og havde været det længe; allerede i 1326, da greverne havde villet gøre den lille hertug Valdemar af Sønderjylland til konge, var der ikke noget at være konge af.

I løbet af de følgende otte år viste det sig, at selv om nogle måske lukrerede, blev det i længden uholdbare tilstande. De forholdsvis store, som ikke sad inde med mere, end de kunne styre, som ikke var forpligtet over for underpanthavere, og som var i stand til at sørge for deres egen sikkerhed, var nok ikke så meget at beklage. De var også fri for en herre konge til at byde over sig. De store panthavere havde imidlertid vanskeligt ved at få deres indtægter hjem, og de havde problemer med at holde ro og orden. Retsinstanserne fungerede ikke eller kun dårligt, hver måtte sørge for sin egen ret og sikkerhed, hvilket er baggrunden for de mange små og store private borge, og de usikre forhold hindrede handelen og skabte utilfredshed, ikke mindst blandt kredse af stormændene, der følte sig gået for nær af de holstenske underpanthavere. I hvert fald stammede den modstand, man kan spore, fra stormandsklassens nedre lag, væbnerne.

Grev Johan slap om ved store problemer ved at overlade Skåne til kong Magnus af Sverige, og grev Gerhard måtte slå uro i Jylland ned med væbnet magt uden at kunne gøre ende på den. Fra slutningen af 1330'erne blev der både i ind- og udland interesse for, at der kom en konge i Danmark »for fredens skyld«, og grev Gerhard så gerne, at det igen blev hans søstersøn, hertug Valdemar af Sønderjylland. Der var imidlertid endnu en kandidat til tronen, nemlig Christoffers yngste søn, junker Valdemar. Han havde i et par år haft forbindelse med utilfredse kredse i Danmark og demonstreret sin ret til riget ved at udstede privilegiebreve til et par hansestæder, og han blev støttet af sin svoger, markgrev Ludvig af Brandenburg og dennes fader, kejseren. Med Valdemar på den danske trone øjnede de mulighed for at få den store medgift, Christoffer havde garanteret ved sin datters bryllup, men aldrig betalt, og hvortil der skulle skaffes midler ved at sælge Estland, der som den eneste af Valdemar Sejrs erobringer endnu var knyttet til den danske krone.

Efter mordet på grev Gerhard den 1. april 1340, måtte der findes en løsning, og efter forhandlinger mellem de interesserede parter indbefattet hansestæderne og hertugen i Sønderjylland fik junker Valdemar ret til at indløse riget. Et led i aftalen var, at han skulle ægte hertugens søster, Helvig, og med hende fik han den ene fjerdedel af Jylland. Kort efter brylluppet blev han hyldet på Viborg landsting og var så af navn konge af

Danmark, men skønt han ikke var bundet af en håndfæstning og i begyndelsen fik støtte fra kejseren og fra første færd havde kirken – og dens midler – bag sig, var hans magtgrundlag i 1340 meget lille, og hans udsigter ikke særlig lovende. Alligevel lykkedes det ham på tyve år at samle riget og genskabe en stærk centralmagt, samtidig med at han formåede at spille en rolle i europæisk politik.

Det var ikke noget let arbejde, indløsningssystemet fungerede slet, og han måtte dels betale, dels kæmpe sig til riget, borg for borg. Nogle af de kræfter, der havde ønsket ham på tronen, så ikke gerne, han blev for stærk, og kongen af Sverige, hertugen af Mecklenborg, hansestæderne, de holstenske grever, de urolige jyske stormænd og hertugen af Sønderjylland var hans stadige mulige modstandere, der forbandt sig i skiftende alliancer.

Der er stadig mange uløste problemer i forbindelse med Valdemar Atterdags historie, og man vil nok altid forklare hans genrejsningsarbejde med, at han var en politisk begavelse. Men én af vejene til forståelse af, hvordan han udførte det, går gennem Yngre Sjællandske Krønike og dens beskrivelse og vurdering af hans travle virke og omsorg for hele landets tilstand i de første og vigtige tyve år. Det er netop krønikens store fortjeneste, at den interesserer sig både for krigstog og forhandlinger, møllebyggeri og ulvenet, og så er den tilmed spændende læsning.

Yngre Sjællandske Krønike

1308

Hertug Erik af Sverige hærgede Halland. Kong Erik af Danmark gjorde indfald i Sverige, plyndrede og brændte hvor han kom frem og belejrede Nyköping, hvor Timme Laurensen og nogle andre fra hæren forlod kongen.

*Borg i
Södermanland*

1309

På det tredje tog til Sverige drog han om i Östergötland, skønt ridderne var imod det. Fæstningerne dér vandt han dog ikke.

1310

Ærkebiskop Jens Grand blev ærkebiskop i Bremen. Isarn, der var ærkebiskop af Lund, blev ærkebiskop i Salerno, og biskop

*Sofie af
Werle*

Esger af Aarhus blev overflyttet til Lunde stift. Der var møde i Helsingborg mellem kongerne af Danmark, Norge og Sverige og hertugerne, den svenske konges brødre. Her trolovede hertug Erik af Sverige sig med hr. Niels af Vendens datter, der var en søsterdatter til kongen. Der blev sluttet fred, alle blev forligt, og hertug Erik fik Halland i len af kongen. Den højre del af byen Roskilde med fem kirker og franciskanerklosteret nedbrænder.

1311

Der var stor tørke hele året og misvækst over det ganske land. Kongen holdt pragtfuldt hof ved Rostock sammen med markgreven og fyrsterne af Venden, der var 48 danske riddere til stede. Derefter følger belejringen af byen Rostock og af Wismar. Pave Clemens V afholder almindeligt kirkemøde i Vienne.

*By i Frankrig
syd for Lyon*

1312

Borgerne fra Rostock og de andre vendiske byer brændte Helsingør, Amager, Skanør med borgen og nogle øer i havet. Kongen lod mange bønder hænge ved København. Hertug Valdemar af Slesvig dør. Hertug Erik af Sverige trolovede sig for anden gang, nemlig med den norske konges datter, efter at han havde forskudt sin tidligere brud, den danske konges søsterdatter. Efter hungersnød, borgerkrig og anden elendighed overgav Rostocks borgere sig til kongen på hårde vilkår. Der var almindeligt kirkemøde i Vienne under pave Clemens V, her blev tempelherreordenen ophævet.

*Ingeborg,
datter af
Håkon 5.*

1313

Kongen drog til Nørrejylland med en hær; nogle af jyderne havde nemlig forenet sig mod kongens drost Niels og kæmpet med ham ved Kolding, hvor de dræbte grev Henrik af Gleichens søn og nogle andre af drostens fæller, og han selv

flygtede med resten. Derfor lod kongen mange af dem hænge og pålagde en stor del af Nørrejylland en fast skat, som kaldes guld Korn. Han byggede nye borge og forstærkede de gamle, og således betvang han omsider jydernes gamle stiv sind.

1314

Kongen lod Timme Laurensen og mange af hans slægt hals-hugge eller dømme fredløse på grund af troskabsbrud og sammensværgelse, og deres gods inddrog han.

1315

Kongen drog over til Venden, han holdt møde med markgreven Valdemar, og de skiltes i uenighed. Fra da af bekrigede markgreven kongen og Henrik af Mecklenborg; denne krig førte mecklenborgeren både på kongens og egne vegne, og han ud-kæmpede tappert flere slag mod markgreven i Tyskland på kongens bekostning. Andreas Høgby og Niels Rane måtte klæde stejle ved Vordingborg på grund af sammensværgelse. Borgerne i Stralsund underkastede sig markgreven og gav sig med hans hjælp til at angribe Rygen.

1316

Kongen sendte en hær på 42 kogger og adskillige andre skibe med en stor mængde krigsfolk mod byen Stralsund, som de belejrede hele sommeren fra søsiden, men på grund af troløshed hos mange af dem udrettede de intet mindeværdigt dér. De fordrev dog fjenderne fra de borge, som markgrevens folk havde erobret på Rygen sammen med borgerne fra Stralsund, og fra de nye, de havde anlagt dér, og gav dem tilbage til Witzlav, ryboernes fyrste. Kongen lagde skat på hele Danmark, både lærd og læg, verdslig og gejstlig, og fik en mark sølv af hver plov og det tilsvarende, hvor plovland ikke blev beregnet. Hallands præfekt, Eskil Krage, afbrændte borgen Ørkelljunga. Hertug Christoffer kom før jul med en

flåde til Svendborg på Fyn og plyndrede byen; han kæmpede mod Fyns præfekt, Jacob Flep, og slog ham på flugt. Der blev atter sluttet våbenhvile mellem kongen og markgreven, og derfor forlod Christoffer Fyn. I julen overdrog kongen Henrik af Mecklenborg det fulde herredømme over Rostock i pant for de udgifter, han havde haft i krigen mod markgreven. Pave Johannes XXII blev valgt.

1317

Der kom udsendinge fra markgreven til kongen og forhandlede om fred. Kongen kom omsider også til Sjælland, hvor markgreven mødte ham, der blev sluttet fred mellem dem, og byen Stralsund blev givet til kongen og Witzlav. Ærkebiskop Esger flygtede fra Danmark. Kongen bød, at alle, lærde og læge, skulle betale ham tiende af alle deres indtægter. Han lagde visse andre afgifter på København, og bønderne og landbefolkningen måtte genkøbe alle kirkernes tiender. Eskild Krage gjorde togt gennem hele Skåne lige til Rønneå. De svenske hertuger, Erik og Valdemar, blev taget til fange sammen med mange andre af kong Birger i Sverige.

I Skåne

1318

Kongens drost, Niels Olufsen, tog tårnet Laholm og borgen Falkenberg, men Eskil Krage og de andre, der havde været i de to fæstninger, tilstod han fri udgang med deres ejendele. Hertugerne Erik og Valdemar af Sverige døde i fængselet på Nyköping i Sverige. Kongen sendte danske og tyske tropper til hjælp for kong Birger, der brugte dem i kamp mod Vestgöterne og dræbte mange af disse, men fordi han var en svag mand, flygtede han siden til Gotland, og hen mod årets slutning drog han så med sin hustru fra Gotland til Sjælland. Efter Birgers flugt til Gotland belejrede svenskerne imidlertid Nyköping og Ståkeborg og nedrev begge borge til grunden, kong Birgers søn, Magnus, førte de som fange fra Ståkeborg. Senere,

I Halland

I Halland

Margrethe

af Danmark

*I
Östergötland*

BYRC

REX

2. november hen mod Alle helgens Dag faldt svenskerne sammen med her-
tug Christoffer og ærkebiskop Esger af Lund ind i Skåne,
kæmpede mod de danske og vandt sejr. Kongen udskrev og
tog af hver plov en halv mark sølv.

1319

Kong Håkon af Norge, markgreve Valdemar og dronning Ingeborg døde. Kong Erik af Danmark døde, han havde da lige lagt en skat på en halv mark eller fire øre på hver plov.

*Teksten har
fire penning.
Det må være
en fejl-
skrivning*

1320

Christoffer blev taget til konge, efter at rigsforsamlingen først havde forelagt ham adskillige artikler og afkrævet ham ed på at ville holde dem. Alle ny borge blev straks revet ned, som der stod i en af artiklerne. Biskop Olaf af Roskilde døde, og Jens Hind blev valgt. Der var solformørkelse den 26. juni ved den tredje time.

*Omkr. kl.
9.00*

1321

Ærkebiskpen vendte hjem fra pavehoffet sammen med pavens udsending, en vis magister Bernhard, og da han havde udsonet sig med kongen, fik han sin kirke tilbage.

1322

Jens, den udvalgte biskop af Roskilde, fik pavens stadfæstelse og modtog vielsen ved pavehoffet. Knud Porse og Niels Oluf-søn, der havde samlet en hær i Venden og Holsten, faldt med ufred ind i Skåne og hærgede dér.

1323

Der var alfarvej over isen på Storebælt, og folk tog frem og tilbage i store skarer både til fods og til hest omtrent seks uger i træk ved Kyndelmisse. Det var ligesådan over farvandet mellem Sjælland og de nærmeste dele af Venden.

2. februar

1324

Kongen lod sine folk belejre borgen Hammeren på Bornholm påskeaften. Dernæst blev kongen og hans søn Erik kronede af ærkebiskop Esger i Vordingborg. Kongen holdt også sin dat-

*14. april
Margrethe*

Ludvig ters bryllup i Vordingborg med markgreven af Brandenburg, en søn af Ludvig der var valgt til romersk konge.

1325

Ærkebiskop Esger døde, ham efterfulgte Karl, der var provst ved Lundekirken. Hertug Erik af Sønderjylland døde. Kongen udskrev og tog en mark sølv af hver plov og det tilsvarende i flæsk og smør.

1326

*I Nordsjæll-
land*

*5. februar
29.
september*

Kong Christoffer indstiftede et kloster i Knardrup og anbragte dér et samfund af munke fra Sorø den første dag i Fasten, og de blev allerede den følgende Mikkelsdag kastet på porten af junker Barnum og deres besiddelser beslaglagt af hr. Ingvar Hjort og Knud Porse. Da der opstod en farlig rejsning mod kong Christoffer og hans søn blandt fynboer og jyder, sendte kongen sin ældste søn mod de fremmede med hele opbudet fra Sjælland og Skåne. Han skyndte sig også af sted med tyske lejetropper for at slå oprøret ned, men da han kom til Tårn-borg, gjorde han ophold en stund, fordi han ikke vovede at sætte over til fjenderne. Her blev tyskerne anledning til et nyt oprør, og den unge konge blev indesluttet på borgen af de sjællændere og skåninger, der var med ham. På belejringens sekstende dag opgav han borgen og overgav sig til fangenskab, og de tyske, der var med ham, blev taget til fange, da de ikke kunne undfly drosten hr. Laurids og marsk Ludvig, som i mellemtiden var kommet til stede. Snart efter førtes han til Haderslev borg i Sønderjylland, hvor han ubarmhjertigt blev lagt i lænker og sørgeligt måtte ombytte det gyldne diadem med jernbøjen.

Ved Korsør

Natten efter at sønnen var taget til fange, forlod Christoffer imidlertid Vordingborg og tog med sig en enorm mængde sølv og guld, og hvad han havde af kostbarheder blandt de kongelige skatte. Først nogen tid senere kom han sejlene til-

bage til byen med hr. Henrik af Mecklenborg og nogle andre herrer fra Venden samt 1936 ryttere. Kort efter blev byen belejret af en talløs skare sjællændere sammen med mange riddere og hjælpetropper, sendt af hertugen af Sønderjylland og under anførsel af nogle holstenere, samt af en flåde. Således blev kongen med alle sine folk indesluttet bag byens

snævre mure, og da brødet slap op, måtte de mange mennesker bruge rug blødt ud i vand i stedet for brød. Hr. Henrik af Mecklenborg forhandlede nu med Gerhard af Rendsborg, der var anfører for hele den danske hær, og med hans venner, og kong Christoffer fik lov at drage bort i fred med sin hær på den flåde, han var kommet med. Han begav sig straks med sine herrer og hæren til Falster og besatte denne ø, indtil der var samlet en stor søhær fra forskellige egne af riget, og de blev indesluttet, så de ikke kunne være undsluppet danskerne, hvis ikke Mecklenborgeren igen havde forhandlet med grev Gerhard, og de endnu en gang fik lov at drage hjem i fred. Kong Christoffer drog nu til Rostock og blev der med sine to sønner, Otto og Valdemar. Derefter valgte danskerne enstemmigt på landstinget i Viborg den ti-årige hertug Valdemar af Sønderjylland til konge og førte ham så rundt i de forskellige landsdele for at lade ham hylde på landstingene. Endvidere blev der på Marie Himmelfartsdag afholdt et prægtigt rigsmøde i Nyborg, hvor Knud Porse fik hertugdømmet Halland, Samsø og Holbæk og Laurids Jonsen herredømmet over Langeland af kongen. Desuden blev grev Gerhard af Holsten kongens og rigets formynder.

15. august

1327

Kong Christoffer forsonede sig med sin broder, grev Johan og pønsede på at vende tilbage til sit rige. Endvidere ægtede Knud Porse Ingeborg, kong Håkon af Norges datter.

1328

Grev Gerhard anmodede sjællænderne om en afgift og forsøgte at pålægge bønderne en ringe skat. De nærede imidlertid det forfængelige håb ikke at skulle tynges af flere kongelige byrder. Derfor sluttede de sig sammen for at værne deres frihed og ville byde greven modstand med sodsværtede og rustne våben. Dette gjorde greven vred, og på Det hellige

14.
september
Over
Ringsted å

Kors' Ophøjelsesdag mødte han dem ved Tyslund bro med sine egne folk og dygtige skytter fra Sjælland, og dér huggede han mange af dem ned, en stor del druknede, og resten flygtede hjem i vild forvirring. Så vendte Christoffer, der havde samlet en stor hær, hjem sammen med grev Johan, og først begav han sig til Lolland, dernæst gik han over til Falster og lod Nykøbing borg belejre, så kæmpede han ved Vordingborg, hvor mange bønder blev dræbt, mens ridderne under hertug Porse holdt sig på afstand for at se udfaldet. Men da han havde opnået våbenhvile og drog videre gennem Sjælland, mødte han en vis ridder ved navn Ingvar Hjort, som da kongen spurgte, hvordan han vovede at vise sig for ham, svarede, at han ville forsone sig med ham og overlade ham borgen København, som var på hans hænder. Det aflagde han ed på og vendte så straks hjem. Da grev Johan hørte det, sendte han nogle af sine folk i forvejen, som skulle modtage borgen af den omtalte ridder i kongens navn; da de havde fået den, hejste de grevens banner med nældebladet. Ved at se dette blev kong Christoffer vred, brød med greven og drog til Jylland, hvor han tog ophold på Skanderborg. Hærens heste fodrede han hos munke og nonner med Christi arvegods.

Dvs.
klostrenes
forråd
eller græs-
gange

1329

Danmarks rige var delt mellem fire herrer. Grev Gerhard havde nemlig Jylland og Fyn, Laurids Jonsen Langeland og Ærø, Knud Porse Halland og Samsø og grev Johan Lolland, Sjælland og Falster samt Skåne, som han senere gav den svenske konge i pant for en stor sum penge.

1331

I Sønderjylland Der stod et slag på Lohede, og grev Gerhard vandt; kong Christoffer flygtede, og under flugten gennem Dannevirke faldt hans søn, kong Erik, af hesten og blev i Kiel overgivet i lægernes hænder for at blive helbredt. Her blev det aftalt, at kong Christoffer skulle opgive hele riget og kun beholde Lolland i fred og ro til sine dages ende. Da han havde opholdt sig dér en tid, hørte han om sin søn kong Eriks død. Han fik liget bragt til Lolland, hvor han i fjorten dage lod holde vagt ved det og fejre messer for det i Halsted kirke, indtil hans sendebud kom tilbage fra Lübeck med det nødvendige til begravelsen. Så føres liget til Sjælland og stedes til hvile i Sorø.

1332

Borg på Lolland

Kong Christoffer blev drevet ud af sit hus i Saxkøbing af Henneke Breide og Johan Ellemose, der havde sat ild på det. De førte ham så som fange til Aalholm, men på bud fra grev Johan blev han løsladt.

1333

Kong Christoffer døde i Nykøbing på Falster og blev begravet i Sorø ved siden af sin søn, den ovennævnte Erik.

1334

I Jylland

Junker Otto kæmpede på Taphede og led nederlag. Endvidere døde ærkebiskop Karl af Lund, og Peder Jensen, som var

dekan dér, blev valgt. Ligeledes døde pave Johannes, og Benedikt af cistercienserordenen efterfulgte ham.

1339

Grev Johan beskattede klostrene på Sjælland.

1340

Efter at have samlet en stor hær drog grev Gerhard mod

1. april

Randers. Han hærgede frygteligt overalt, både i kirker og klostre og udenfor, han ønskede nemlig ikke blot at underlægge sig Danmark, men også flere riger. På lørdagen Sientes blev han imidlertid dræbt af Niels Ebbesen, som han selv tidligere havde undsagt, og hans hær opløstes. Dernæst kom Valdemar, kong Christoffers søn, til Danmark fra kejserhoffet, fulgt af folk fra Bayern og Schwaben. Han holdt bryllup på Sønderborg på Als med Helvig, der var søster til hertug Valdemar af Sønderjylland, som en tid havde været konge, og så tog jyder og sjællændere ham til konge.

1341

Kong Valdemar, der ville indløse Vordingborg, fik kirkernes kalke, én af hver, men de blev løn til lejetropperne, og borgen blev stadig ikke indløst.

Ved Skander-
borg

26. juni

1342

Der stod et slag ved Manbjerg, hvor Niels Ebbesen blev slået. På Johannes' og Paulus' dag var der et slag ved København,

Pilt = lille
fyr

hvor kong Valdemars marsk, Frederik af Lochen sammen med de danske tropper kæmpede mod hovedsmanden på Vordingborg, Markvard Stove den Yngre, og alle de holstenere, tyskere og folk fra Sverige, som han mod sold havde fået til hjælp. Tyskerne og deres fæller faldt, og Markvard flygtede, mens Halvard Pilt fra Sverige bukkede under skønt både kæmpestor og lang. Pave Benedikt af cistercienserordenen døde og Clemens af cluniacenserordenen efterfølger ham. Kongen overdrager atter tyskerne borgene som pant.

1343

26.
september

Ved Næstved

27. december

31. december

Ved Sorø

Nu
Sparresholm,
ved Næstved
2. januar
(1344)

Sjælland ryddes for kvæg af både danske og tyske, og mange bønder lemlæstes af dem. Byen Køge brændes af, og mange landsbyer lægges øde. Endvidere sejrede tyskerne over de danske fredag før Mikkelsdag ved Fladså mølle, hvor Bo Falk og flere andre blev taget til fange. Så slog kong Valdemar lejr ved Ringsted på Johannes Evangelists dag, og Sylvester dag rykkede han til Slagelse, hvorfra han gik mod Korsør borg, men narret af et bud vendte han tilbage til Lyngø. Samme dag blev bisp Svend af Aarhus og Jacob Poulsen, dekan i Roskilde, fanget på vej tilbage til Roskilde. De føres til Padeborg, hvorpå der lyses interdikt over landet. Ottendedagen efter St. Stefans dag vender kongen tilbage til Ringsted med hæren, og tre dage senere kommer han igen til Roskilde efter at have opløst hæren.

1344

I Nordsjæl-
land

20. oktober

Hr. Claus Limbæk blev kongens drost. Der blev sluttet våbenhvile mellem danske og tyske, og de danske fik borgene Kalundborg og Søborg. Hr. Svend, biskop af Aarhus og Jacob Poulsen, dekan i Roskilde, gives fri af fangenskabets, og interdiktet hæves. Broder Jens, biskop i Roskilde, døde, og den førnævnte dekan, Jacob Poulsen, blev valgt. Der holdes møde i Jylland. Dagen før de 11.000 jomfruers dag blæste en vold-

som storm. Kong Valdemar kæmpede mod friserne. Danskerne lejrede sig om befæstningen ved Næstved, men kunne intet udrette og drog bort efter at have sluttet våbenhvile.

1345

5. maj Ærkebisen og bisperne holder provinssynode i Helsingborg
Christi Himmelfartsdag. Holstenerne afbrændte flere lands-
byer på Sjælland, og de hærger Ringsted by. Danskerne tog
Ved Næstved befæstningen ved Næstved, og de ødelagde Gunderslevholm,
efter at marsken, Erik Nielsen, havde ladet besætningen dér
hugge ned. På tredjedagen døde Jens Mogensen, som havde
grundlagt dette sted. Borgen Padeborg blev vundet.

1346

6. januar Drosten gik med hæren over til Lolland efter Helligtrekonger
og belejrede fæstningerne der. Kong Magnus af Sveriges søn
Beatrix af Erik ægtede markgrevens datter. Kong Valdemar vandt Kor-
Brandenburg sør. De holstenske grever gjorde indfald på Lolland med en
På Lolland talstærk skare. Bemærk her om korset i Thoreby. Sørøveren
Helsingør Rysse blev fanget af kong Valdemar og halshugget, hans
hoved sættes på stage ved Ørekrog. Endvidere sejrede Albert
af Oost i tvekamp over Markvard Stove den Yngre i Køben-
havn. St. Bartholomæus aften overgives Vordingborg til
23. august kong Valdemar. Kongen af England kæmpede mod kongen af
Edward 3., Frankrig, og flere af kristenhedens fyrster blev dræbt.
1327-77
Filip 6.,
1328-50

1347

Slaget ved Kong Valdemar tog over til Jylland og siden til Tyskland
Crecy i og sendte breve om at nogle ved navns nævnelse skulle følge
Hundredårs- efter ham; nogle af dem blev fanget af hovedsmændene på
krigen mellem Falster, fordi de havde plyndret på Bogø. Derefter drog kong
England og Valdemar af fromhed sammen med flere velbyrdige mænd
Frankrig til hest til Det hellige Land, og da han var blevet slået til
ridder foran Jesu Christi grav, slog han flere af sit følge til

1. april
På Lolland

riddere dér. Påskedag fødte dronning Helvig en datter, Ingeborg. Borgen Ravensborg overgives til Niels Hane af Jens Hvid på kongens vegne. Markvad Stove den Yngre undslap hemmeligt fra borgen i København, hvor han blev holdt fangen.

1348

Da kong Valdemar var kommet tilbage til Danmark, fik han de sidste borge på Sjælland og nogle i Jylland, samt det halve af Fyn. Nykøbing på Falster og Stege på Møn. Fæstningen Skjoldnæs blev belejret. Pesten raser i riget.

*Skjoldnæs-
holm ved
Ringsted*

1349

7. januar

På den hellige Knuds dag holdt kongen møde i Ringsted, hvor han forklarer, at han til borgenes indløsning har betalt 30.000 mark sølv, som han har oppebåret fra riget, dertil har han lagt 10.000 af sine egne midler. Helvig fødte ham datteren Katarina. Kongen tog over til Halland til den svenske konge. Korsmesse om våren er der møde i Roskilde. Der var et tog til Tyskland, og øen Poel blev brændt af. På Margrethe dag blev der holdt møde i Worringe. På et krigstog til markgrevs-kabet kom kongen sin svoger til hjælp og lagde adskillige byer øde, siden mødte han kejseren. To nætter før St.

*Teksten har
rent guld, en
skrivefejl for
sølv*

3. maj

20. juli

*Vordingborg
Karl 4. tysk
konge fra 1346
kejser 1355-78*

9. november

Mortens dag var der voldsom storm og jordskælv. Der døde såre mange i Danmark.

1350

Jubelår

Der var almindeligt aflad i Rom hos St. Peter. Kong Valdemar vender tilbage til Danmark. Biskop Jacob af Roskilde døde, og Henrik Gertsen blev valgt. Knud Porses sønner Håkon og Knud, hertuger af Halland, døde. Valdemar, søn af kong Valdemar fødes. Ved middagstid d. 6. april viste der sig mærkelige kredse ved solen. Kongen gjorde krigstog til Fyn og Jylland.

1351

Greverne af Holsten undsagde kongen og riget. Borge befæstes, og der bygges kongelige ladegårde med stor bekostning. Kongen sendte hertug Valdemar en hær til undsætning og drog så ned i Tyskland, men hertugen sluttede sig til kongens

28. oktober

20.

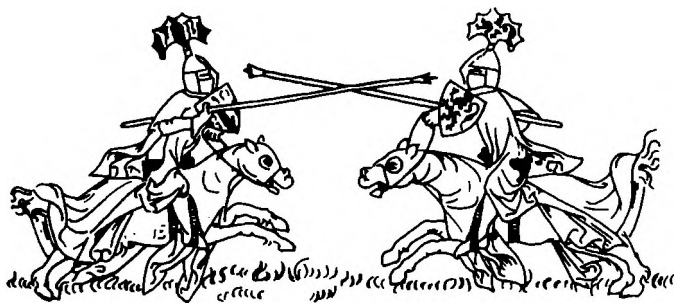
november

fjender og afviste hans hær, som derfor vendte hjem. Der opstår splid mellem kongen og Claus Limbæk. Den svenske konge holder møde i Helsingborg på Simon og Judas' dag. Kongen tog over til Rostock og Stralsund og kom tilbage på St. Edmunds dag. Tre bisper fra Danmark og tre fra Sverige mødtes i Lund hos hr. ærkebisen for at befæste freden mellem de to riger. Ved juletid blæste en stærk storm. Hr. Bugge og flere andre herrer kom til kongen i Kalundborg for at slutte forlig, men de rejste hjem mere ilde stemte, end de var kommet. Da de var nået tilbage til Jylland, sluttede de sig til greverne og belejrede de borge, kongen havde dér.

1352

Albricht

Kongen samlede en hær og gik til Slagelse, men på grund af kraftig modvind i flere dage satte han ikke over Bæltet. Den danske og den svenske konge mødtes i Varberg. Kong Valdemar vendte tilbage til Sjælland, og efter at have samlet en hær drog han over til Fyn og kom til Odense, hvor mange fyrster og stormænd mødte ham. Sammen med hertugen af Mecklenborg tog kongen til en vis landsby, hvor han kom til en afgørelse med de høje herrer om de sager, der var på tale mellem dem. Efter at der var valgt voldgiftsmænd fra begge sider, overdrog han borge og befæstninger til dem, for at de kunne stå mere fast med kendelsen. Der holdes møde i Helsingborg, og de mecklenborgske grever og flere andre stormænd rejser dertil gennem Sjælland på kongens bekostning. Efter mødet vender kongen tilbage til Sjælland, men ikke længe efter tager han over til Lødøse, og dér kommer kongerne godt overens, fordi deres uvenner ikke er med. Nogle af kongens mænd drev sørøveri på havet til Lübeckernes vrede, og de tog meget bytte. Kongen sendte nogle af sine folk til Jylland, hvor de blev fanget af Claus Limbæks fæller på Mols. Der var møde i Vordingborg, og Niels Clementsens bryllup blev fejret. I Kalundborg mødtes kong Valdemar med

bisperne Svend af Aarhus, Niels af Odense, Peter af Ribe, Anders af Børglum og Henrik af Roskilde samt hr. Niels Bugge og Claus Limbæk og mange andre jyske herrer, men dér fandt intet mindeværdigt sted. Der holdtes dystløb i Køge og siden i Stege. 23. oktober var der måneformørkelse.

1. november

Kong Valdemar førte en hær til Tyskland til hjælp for hertugen af Mecklenborg mod hertugerne af Stettin og indsatte bispens af Roskilde, Bo Falk, Stig Andersen, Peder Laurensen og Jacob Basse til at styre landet; de udskrev landeskat dagen før Allehelgens dag. Da kong Valdemar var kommet til Tyskland med hæren, fik han imidlertid hertugen af Mecklenborg forligt med de nævnte hertuger. I harme mod herren af Venden hærgede han nu vidt og bredt hans land, borge, befæstninger, byer og landsbyer med rov og brand, og holdt heller ikke fingrene fra munkes og nonners og andre gejstlige stiftelsers og personers gods. Desuden plagede han den lokale almue, nogle skar han ørerne af, nogle næsen, og disse vansiringer voldte stor ulykke. Derfor var der også mange stormænd på hans side, som forlod ham for deres landsmænds skyld og brød venskabet med ham. Men da kongen kom hjem fra Tyskland, holdt han jul i Vordingborg med sine folk.

1353

Dronningen fødte en datter, som den ærværdige fader hr. Henrik, biskop i Roskilde, holdt over dåben, og hun fik nav-

*Evt.
Jenseke*

25. juli

net Margrethe. Endvidere trolovede Peder Dene sig med en jomfru, nemlig Olaf Ebbesens datter, men hun ville ikke vide af ægteskab med ham og trolovede sig med en anden, nemlig Sontæke, der ikke var af adel, så sejlede hun over til Møn, hvor hun holdt bryllup; dette førte til strid mellem nogle af stormændene. Årsagen til striden mellem hr. kongen og greverne og de jyske herrer, der var blevet drøftet på forskellig måde på forskellige steder til forskellig tid blev endelig ryddet af vejen ved St. Jacobs dag, og alle blev vel forligt – mente man da!

1354

Kongen drog ind i Frisland og tugtede de oprørske indbyggere, idømte dem en stor pengebøde og tog gidsler af dem. Endvidere blev der St. Hans dag holdt Danehof i Nyborg,

hvor hr. biskoppen af Ribe på kongens vegne kundgør det her efterskrevne, som følger:

I Guds navn, amen. Vi Valdemar, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, har på de Danskes almindelige rådsmøde, kaldet Danehof, der blev holdt i Nyborg i det Herrens år 1354 i ugen efter St. Hans dag, med råd og samtykke af hertugen af Slesvig og de ærværdige fædre og herrer biskopper, nemlig Niels af Odense, Peder af Ribe, Peder af Viborg, Henrik af Roskilde og Paul af Aarhus, Claus Limbæk, vor drost, Palne Jonsen, vor marsk, og de øvrige råder og vore bedste mænd, fastsat alle nedenanførte artikler at holde ubrydeligt:

For det første, at hele det danske riges samfund frit skal bruge og nyde de love og friheder, der er givne af hr. kong Valdemar og andre konger af Danmark, vore forgængere, lykkelig ihukommelse.

Fremdeles, at alle gode sædvaner, som Riget har haft fra arilds tid, skal være gyldige og urokkelige.

Fremdeles eftergiver vi nådigt efter anmodning og råd af samme herrer biskopper og vore mænd alle lovovertrædelser, der medfører straf på liv og lemmer, og som er begået indtil denne dag, på grund af det overvættes store mandetab i Danmarks rige og megen anden nød og fare, der tynger dette rige, dog således, at enhver skal bøde til den skadelidte i overensstemmelse med det lands lov, hvor lovovertrædelser er begået.

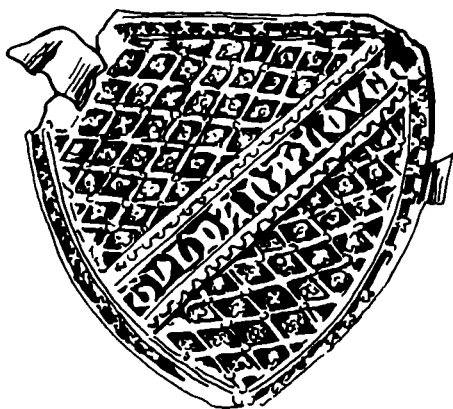
Fremdeles, at enhver, der med urette har mistet heste, okser, utæmmede plage eller andre ejendele, på lovlig vis skal forfølge sin ret for os eller for vor drost eller for vor justitiar eller for vor tilstedeværende foged.

11. november

Fremdeles, hvis nogen finder sine huse fjernet på voldelig vis og ulovligt anbragt eller opført på en andens toft, skal han beslaglægge dem på lovlig vis ved at forfølge sin ret efter landets love. Men hvis den anklagede ikke inden nærmeste St. Mortens dag sørger for at gøre bod, skal han fyldestgøre bonden og os i overensstemmelse med, hvad landets love kræver; og således er det at iagttage ved alle forseelser.

Fremdeles, hvis nogen vil anklage nogen for at gods eller jorder voldeligt er frataget ham, skal denne sag prøves eller afgøres ved tilbørlig rettergang, nemlig på hans herreds- og sysselting og på landets ting, som kaldes landsting, for drosten eller for vort rettertings justitiar eller for os, hvis han ikke tidligere har kunnet opnå retfærdighed. Men hvis han på ingen måde har kunnet opnå retfærdighed, da skal han seks uger i forvejen forud påminde sin modstander på hans herredsting og åbenlyst stævne ham til det almindelige hof, som næsteften skal holdes, hvor nævnte sag med Guds bistand skal bringes til en tilbørlig afslutning.

Fremdeles, skal ingen, – hvem han så end er – gæste nogen gejstlig eller lægmand uden husherrens vilje og samtykke.

Men hvis han gør det, skal herren sammen med sin husstand, hvis det er tilstrækkeligt, men hvis ikke da sammen med naboerne og vor tilstedeværende foged eller vor drost kunne forfølge og gribe ham som en røver og stimand, idet ingen anklage for overgreb skal stille sig hindrende i vejen for ham af den grund.

Fremdeles forbyder vi ubrydeligt og strengt, at ingen – hvem han så end er – under vor nådes fortabelse må fordriste sig til på nogen måde at befatte sig med afdøde præsters og gejstliges gods, undtagen deres rette arvinger.

24. juni Fremdeles skal vort rådsmøde, kaldet Danehof, holdes én gang om året, nemlig St. Hans dag i Nyborg i overensstemmelse med Danmarks Riges gamle sædvane.

25. juli Fremdeles, at al strid og uvenskab mellem alle skal stilles i bero under fuldt lejde 14 dage før nævnte St. Hans dag og indtil næstkommende St. Jacob Apostelens dag under den straf, som på folkesproget kaldes orbodemål.

Fremdeles forbyder vi urokkeligt under vor nådes fortabelse, at nogen af vore fogeder eller officialer vover at forsøge noget i modstrid med fornævnte artikler. Dersom nogen prøver herpå, er det vor vilje, at det ikke skal tilregnes os, men denne foged skal stå til rette for sine gerninger.

Da dette var kundgjort, vendte alle hjem, hver til sit. Men der var én, der rejste sig midt i mængden og råbte, at alt ville være forgæves, kongen ville ikke være så hurtig til at holde sine løfter, som han havde været til at give dem. Da Danehoffet var forbi, drog kongen straks tilbage til Sjælland og sendte tre bisper til at møde lige så mange svenske bisper og nogle kongelige råder i Helsingborg. Selv tog han imidlertid

til Vordingborg, hvor han skænkede Henneke Breide og Johan Ellemose og deres børn sin tilgivelse og eftergav dem, hvad de havde forbrudt mod hans fader, dog på den betingelse, at de hvert år, så længe nogen af dem levede, skulle fejre kong Christoffers årtid i Sorø. Så var han til bryllup på Møn, og derefter mødte han den svenske konges udsendinge i Roskilde. Endelig, efter at flere bud var sendt frem og tilbage, mødtes Danmarks kong Valdemar og Sveriges kong Magnus i Helsingborg ved Mikkelsdag. Da kong Valdemar var kommet tilbage til Sjælland, sendte han en anselig sendefærd med både damer og herrer til Tyskland for med al ære at hente datteren hjem fra Wismar. På St. Mortens dag stævnedes han alle sine fogeder på Sjælland til Slagelse, og der gav han hver enkelt af dem mundtlig og skriftlig befaling om, hvad der skulle gøres i hans fravær. Derefter drog han til Jylland og lod sin søn Christoffer blive i Vordingborg. Da biskop Anders af Børglum imidlertid var død, forsøgte kongen at indsætte Mogens Jensen, kannik i Roskilde og Aarhus, i hans sted, det skete også, og han sørgede for ham på alle måder og beholdt ham længe hos sig ved hoffet med ære. På De uskyldige Børns dag var der et møde i Lübeck, som kongen ville deltage i, og han sendte store mængder forråd i forvejen, men han kunne kun få lejde til 50 mand. Så blev han selv hjemme og sendte nogle fra sit hof.

1355

7. januar Dagen efter Helligtrekonger kom der befaling fra kongen til Sjællands landsting, at man skulle skynde sig at møde ham i Ribe på St. Pauli Omvendelses dag i våben og med lette heste.
25. januar Det blev imidlertid modvind, og man kunne ikke komme over i flere dage. Kongen blev i Jylland og holdt retterting og straffede mange for deres griskhed, således at umyndiges arv, der ved vold eller anden adkomst var kommet stærkere mænd i hænde, vendte tilbage til de rette arvinger. Da han dér hørte,

at en vis ridder, Niels Eriksen Rød, hemmeligt havde talt ned-sættende om ham, blev han vred og sendte straks folk for at gribe ham, men han ville ikke lade sig tage og blev dræbt af dem, der var sendt ud.

24. juni

29. juli

Da kongen kom tilbage til Sjælland, mødte han Sveriges konge i Helsingborg ved St. Hans, og der blev aftalt våbenhvile mellem rigerne. Olai dag var der en sammenkomst i Vrangstrup, hvor pengebøden som kræves for lovbrud i henhold til den kongelige ret fordobles. Der holdes dystløb i Roskilde, hvor Arnold af Lübeck udmærker sig. Imidlertid bliver der krig mellem hertugen af Slesvig og Benedikt Ahlefeldt, som med kongelig hjælp belejrede borgen Tranekær og hærgede hans land Langeland. Men hertugen kom bag på ham med skib og splittede tropperne, der så tog de skibe, hertugen var kommet med, og bragte bud til kongen om det skete. Så kom han selv med stor hærmagt og tvang hertugen til at opgive hertugdømmet, men da de omsider blev forligt gav han ham hertugdømmet tilbage, og der blev sluttet en falsk fred, og hvad der skulle forestille et forbund. Den ærværdige fader hr. Peder Jensen, ærkebiskop i Lund, døde, og hr. Jacob Nielsen blev valgt, og mens han opholdt sig i Avignon for at få sit valg bekræftet, blev det ærkebiskoppelige gods helt og holdent beslaglagt af hertug Benedictus, den Velsignede! – nej snarere Maledictus, den Forbandede! – og gældkeren i Skåne. Men det hed sig, at den svenske konge stod bag.

Innocens VI
1352-62

Kong Valdemar sendte af forskellige årsager udsendinge til forskellige fyrster. Han lod også fornemme folk rejse til paven, de blev ved ankomsten i Avignon godt modtaget, fordi de kom fra ham, og indbudt til at være pavens gæster. Da de havde fremført deres ærinder og det ønskede var opnået, vendte de hjem, styrkede med pavens velsignelse og kunne glæde deres herre kongen med at bringe godt bud fra hr. paven.

Johan den
Gode,
1350-64

Der kom også udsendinge fra Frankrigs konge til de danskes

konge Valdemar for at aftale ægteskab mellem begges børn. Kong Valdemars sendebud besøgte ligeledes den nævnte konge, de blev vel modtaget dér og vendte hjem til deres herre forsynet med kostbare gaver. Nogle folk havde fået ordre til at følge efter kongen over til Langeland, og på grund af modvind lod de vente på sig, både herremændene og bønderne med kirkernes armbrøster. Deres forsømmelighed lod

- han sine fogeder straffe med en pengebøde, for at andre kunne lære at være mere påpasselige i slige tilfælde. Endvidere var der på Simon og Judas' dag en sammenkomst i Vrangstrup, hvor kongen forhandlede med sine folk om mønten. Han pålagde dér også en skat, så der ud over kvægtienden skulle betales seks groter af hvert husdyr til to terminer, nemlig Nicolai dag og Kyndelmisse. Han tilføjede også dette, at alle fæstebønder skulle yde kongen fjorten dages arbejde vinter og sommer på egen bekostning. Men der var ingen lov om omfanget af det arbejde kongens, kirkens og klostrenes bønder skulle yde, og de fik næppe hvile når de blev trætte. De bønder, der ikke havde opgivet deres kvæg, som de skulle, blev straffede af fogederne efter en undersøgelse. Dengang indsatte kongen fogeden på Kalundborg, Jens Macher, til dommer på landstinget. Kongen tog over til Jylland og lod udsende befaling om, at alle hans mænd fra Sjælland under ledelse af Bo Falk skulle møde ham i Ribe søndag næst efter Helligtrekonger. En anden befaling tilsiger hver eneste foged at sende kongen en skytte til Kolding ved Kyndelmisse.
28. oktober
6. december
2. februar
10. januar
(1356)
2. februar
(1356)

1356

Der var møde i Kiel, og Valdemar, de danskes konge, var til stede. Endvidere overdrog hr. kongen omsorgen for landets ve og vel til hr. Henrik, biskop af Roskilde, og tolv andre af landets abbeder og herremænd, især skulle de tage sig af de møller, han lige havde bygget, og deres vandledninger. Han ville nemlig ikke, at åerne skulle løbe unyttigt ud i havet uden først at have tjent samfundet, derfor fik han mange steder vandløbene stemmet op, og han lod gøre bekostelige stigbord og ville forhindre, at voldsom storm og kraftige vinterregnskyl ødelagde indelukkerne, og at de volde og grave, som på dansk kaldes »damme«, gik til grunde. Nogle steder var vandets kraft dog for stor. Derefter kom der en ny mønt, nemlig kobber, der fulgte efter sølvet, det ringere efter det bedre.

Endvidere var der møde i Lübeck, hvor kongen optrådte med megen pragt og brugte mange penge, ikke bare på sig selv, men også på andre landsherrer. Kong Magnus af Sverige ophøjede en vis Bengt og gjorde ham til hertug og lagde mange lande og øer under hans herredømme. Men der opstod strid mellem ham og kong Magnus' søn Erik, der jo var bevogret med kong Valdemar. Derfor opsøgte Erik kong Valdemar og kom til ham i København, hvor han blev modtaget med hæder og blev i nogle dage, inden han vendte hjem med rige gaver fra kongen og sejrede over Bengt og forjog ham fra landet. Bo Falk, der fulgte efter med skib for på kong Valdemars vegne at forhandle med hans fader, blev taget til fange af denne. Så sendte kongen nogle af sine mænd ud for at hverve tropper, men den strenge kulde forsinkede dem.

Den tyske hær faldt ind i Skåne med tvivlsomt udfald. Det forlød også, at jyderne samlede sig og knurrede mod kongen. Derfor styrkede kongen alle sine borge med mandskab og forråd, og de fødevarer, der var samlet i hans ladegårde og fogedernes gårde, lod han bringe inden for borgenæs fæstningsværker. Derpå møder han jyderne ved Kyndelmisse i Nyborg, og da der kom en mængde jyder, forhandlede han kun med de store, og den menige hob blev i Odense. Da der var truffet aftale om et rigsmøde, som skulle holdes i Kalundborg Midfastesøndag, drog hver til sit. Kongen vendte tilbage til Sjælland og skånede ikke bønderne og andre for møje, men gjorde snarere sit åg tungere, ligesom han også øgede forrådene på sine borge.

2. februar

19. marts

Ved Tåstrup
på Sjælland

I Skåne

25. februar
22. februar

Det år hændte der noget mærkeligt på Sjælland. Juleaften kom »nogen« til en bonde i landsbyen Vallengbæk, lagde sig ind hos ham som gæst og valgte hans ovn til sit opholdssted. Han havde med sig en ung kvinde, som man kunne se, selv var han altid usynlig. Han talte imidlertid dansk og latin og sagde, at han var født i Trelleborg og havde gået i skole i Roskilde. Han blev der og åd og drak, men kunne bedst lide æg. Han talte med dem, der kom på besøg, og gik til flere af bøndernes gilder, og hvad der skete dér, fortalte han sin vært. Da han blev spurgt, om han havde noget med kvinden at gøre, sagde han ja, men hun sagde nej. Det man gav ham, tog hun imod og brugte til hans fortæring. Bonden blev imidlertid træt af de mange gæster, satte kvinden på en vogn og kørte hende til København Tamperlørdag efter Askeonsdag, men Peter Jordansen (det kaldte han sig) fulgte med.

Her følger noget grufuldt:

»Til alle troende kristne overalt i verden sender magister Milletus af Toledo og de andre magistres forsamling dér evindeligt hilsen. For menneskehedens frelses skyld tilråder vi jer, at I alle straks skrifter i det Herrens år 1357 på grund af det,

som vil hænde i årets løb. Der kommer nemlig så mange prøvelser og undere i verden som aldrig før, og de begynder i maj måned i det år. Først går solen ind i månens tegn, som er umådelig hedt, og månen bliver på den tid formørket, og da vil kongerne udgyde deres blod, og planeternes huse vil i stort tal kriges indbyrdes. Til den tid vil store hjem søgelser gå over jorden i to dage, nemlig manddrab og mange andre ulykker, og havet vil gå op over det faste land ud over sine grænser til det firdobbelte af, hvad det har fyldt siden syndflodens tid. Men derefter vil modvind blæse og forunderlige ting vil hænde til lands og til vands. Der vil også komme mangfoldige rædsler og jordskælv, og talrige byer vil omstyrtes, lægges under sand og grus og forsvinde. Og endelig på den syvende dag i august måned i den tredje time står solen op så rød som blod; ved dens vældige glød og varme vil mange huse af træ eller tækket med træ bryde i brand. I hin tredje time bliver der stor blodsudgydelse, især i det franske rige, og siden vil by stå mod by og søn mod fader og land mod land. Desuden vil såre mange saracenere omvende sig til kristendommen på grund af evangeliets forkyndelse. Endvidere følger siden lyn og torden over jorden og anden gru, hvis lige få nogen sinde har set. De ovennævnte begivenheder skal alle se rystende af skræk. Derfor tilråder vi, at alle og enhver bereder sig på at dø og er en god kristen, sådan som nødvendigheden tvinger ham efter de forudsagte begivenheder og ulykker. Alt dette er forudsagt af sibyllen, som sagde: Efter år 1357 skal man få sælsomme ting at se, og det er folks tro, at de siger hun er født i landet Dan i landet Babylon på den anden side af havet, og at det sagdes, da det var den 30. dag.«

25. marts

Marie Bebudelsesdag blev der holdt møde i Kalundborg af de danskes konge og bisperne, nemlig Niels af Odense, Henrik af Roskilde, Peder af Ribe, Peder af Viborg, Paul af Aarhus og Mogens af Børglum, her blev det fastslået, at bestemmelserne fra det netop afholdte Danehof i Nyborg skulle overhol-

16. april

des bedre. Men havde man før kun taget ringe hensyn til dem, brød man sig siden aldeles ikke om dem. Søndagen Quasimodogeniti kalder kongen sine mænd sammen i Roskilde og forhandler med bispem om at få hans gods i Arts herred lagt ind under Kalundborg. Da andre sager var afsluttet, befaler han, at der skal gøres net til at fange ulve i. Siden tog han til Jylland, og mens han er der, tynger han små og store med forskellige byrder.

Han kommer i strid med hertugen af Slesvig og greverne af Holsten og jyderne. Derfor samlede de sig alle efter hans afrejse til Sjælland og planlagde åbent at undsige ham. De belejrede og erobrede borgen Tønder, som især skal have været årsag til striden. De erobrede borgen i Randers, som kongen nyligt havde opført, efter at elleve kirker var revet ned, og som han havde givet i Peder Laurensøns varetægt, og ham forjog de. Så faldt de ind i Fyn. De fordriver kongens tropper fra Odense, tager skat af byen, og lagde sig så med en stor styrke foran borgen Brobjerg. Da kongen hørte det, blev han vred; han kastede hr. Peder Laurensøn og hans broder Jens og hr. Jacob Olafssøn og hans broder Olaf i lænker og fængslede flere andre herremænd, som han havde mistanke til. Men da der var stillet personlig borgen og sikkerhed i penge, nåede man til forlig, og han tog dem igen til nåde, de fire første forblev dog fængslede, og deres godser inddraget og underlagt andres opsyn.

Lokaliteten
uvist

11.
november

Mortens dag satte kongen over til Fyn for at befri de belejrede, og først slog han i fjendernes påsyn mange til riddere, dernæst kaster han sig over dem med ryttere og fodfolk og splitter hele deres hær. Her faldt mange, og mange blev taget til fange, både holstenske stormænd og danske, der kæmpede under de fremmedes faner, endog to grever siges at være blevet såret og fanget, adskillige omkom også i mose og krat. Da fjenderne således var fanget, slået på flugt eller tilintetgjort, vender kongen tilbage til byttet, og da det var delt,

drager han hen til nogle egne, der hørte under greverne og plyndrer og brandskatter. Straks derefter drog han som sejrherre og efter at have taget bytte tilbage til Sjælland med sine folk i stort følge. Dernæst vender han hånden mod sine fogeder og embedsmænd, og da han vidste, at de med rette og urette og brug af mange kneb havde presset meget ud af almu-
en, tager han bøde af hver eneste af dem. Han afsætter også nogle og indsætter nye, sultne folk, for at hine, som til dels er udtømt for midler, og disse, der er grådige af hunger, kan udsuge og pine folket værre end før, helt som det passer

dem. Endvidere hører kongen ikke op med at bygge møller og andet, men af den grund lægger han større byrder på klostre, byer og det menige folk. Han holder jul i Kalundborg med sine folk, og sender flere tropper over til Fyn og Jylland.

1358

10. januar

I kong Valdemars gård blev der talt om, at han skulle forsvare sig. Tirsdag efter Helligtrekonger blev han nemlig igen undsagt af den unge konge af Sverige, hertugen af Mecklenborg og flere andre herrer. Derfor lod han kundgøre, at alle hans folk skulle stille i våben i Roskilde søndagen før Pauli om-

22. januar

vendelsesdag; han tænkte nemlig, at ulykken ville komme fra nord, som den altid plejer. Imidlertid bød kongen, at der skulle anlægges grave ved byer og borge, de var temmelig

11. marts

bekostelige og folket til besvær. Ved Midfaste udsendte kongen befaling om, at alle skulle møde i våben i Slagelse, både herremænd, borgere og bønder. Og det var nu hans mening,

8. april

at hvis fjenderne på en eller anden måde faldt ind i landet, så skulle der intet være tilbage til dem, derfor sendte han bud til alle byer og lader udskrive alt, hvad der fandtes i dem af korn, malt, smør, flæsk, sild, kød, humle og andet, der kan bruges til at spise og drikke, og det udskrevne lod han med skib og vogn føre til befæstningerne og borgene. Derefter lod han mandskabet drage hjem til deres eget, dog på den betingelse, at de under fortabelse af liv og gods ikke undlader at møde igen søndag efter Páske i våben som før. Fra byerne samlede han så brød, drikkevarer, skånske sild, ærter og bønner og sendte det til skibene sammen med andre krigsfornødenheder. Da han nu således havde samlet en stor hær, drog han til Nyborg og tog besætningen dér med sig; i dens sted satte han borgere og skytter hentet på Sjælland, og fører så hæren til Langeland. Dér lagde han sig helt uventet foran borgen Tranekær, og med den skare, som dengang almindeligt kaldtes Svendenes rode, tog han rask borgen inden fjorten dage, skønt det førhen hed sig, at den var en stærk fæstning.

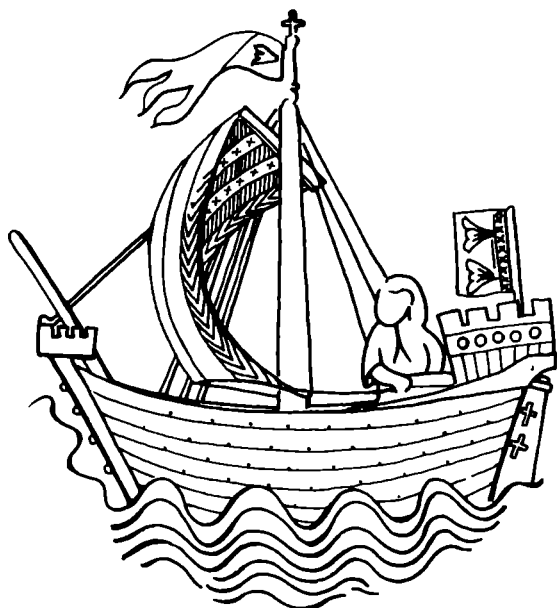
Da han havde overdraget borgen og landet til én af sine store herrer, gik han igen ombord og tog til Hindsgavl. Da

5. juni

Richardis

han så hørte, at en stor del af hans hær ikke var nået frem (flere skibe var nemlig i natten og tågen kommet bort fra de andre) opgav han belejringen og beskattede nogle byer og omkringliggende øer, og da han var kommet tilbage til Sjælland, fyldte han atter soldaternes rækker, fordoblede krigsmateriellet og lastede skibene med forråd. Så stod han igen til søs tirsdagen efter Christi Legemsfest og kom til Als, hvor han sendte en del af sin hær for at belejre Nordborg, der faldt efter tre dage og kun lidt kamp. Med resten af hæren belejrede kongen imidlertid Sønderborg, og efter at have opstillet kastemaskiner, anbragt murvæddere og ordnet de øvrige belejringsvåben, gik han til angreb på borgen og tvang på kort tid den lokale befolkning til at yde forråd og penge. Men da hertuginde, en klog og snild kvinde, så, hvordan det gik, og da hertugen ikke var til stede, kom hun ud sammen med sine jomfruer og mødte kongen, hilste ham ærbødigt og bønfuldt med stor veltalenhed om nåde. Da kongen så hendes ædle væsen og huskede, at hendes broders venskab var større end hendes mands fjendskab, mildnedes hans vrede noget. Da hun indbød ham til gæstebud, afslog han dog venligt, indtil den skat, han havde lagt på øen, var betalt, da det var sket, gav han hertuginde øen og byerne tilbage på følgende betingelse, nemlig at ingen af kongens eller rigets fjender skulle have nogen tilflugt dér, heller ikke hertugen selv måtte komme ind i borgen med flere end tre ledsagere uden nogen svig, så længe krigen varede, hvad den gør endnu. Dette gik ridderne i borgen for. Hertugen kom så til forhandling med kongen i selskab med nogle af vore, og netop da alt så ud til at være endt lykkeligt, var der én af kongens råder, der som han plejede gjorde hele deres aftale til intet. Så sejlede kongen op i Slien og tvang angelboerne til at udrede vældige forråd, penge og skibe. Også på Swans brændte han nogle landsbyer af. Så sætter han kurs mod Fehmern, men fehmerlingerne, som kongen tidligere havde undsagt, spærrede

havnen med skibe og både og vogne. Hæren søgte så et andet sted hen og prøvede at komme i land. Fehmerlingerne ville imidlertid forsøge at hindre landgang dér og gjorde voldsom modstand på bredden, og én, der var dristigere end de andre, sendte et spyd mod kongen. Det blev kongen vred over, som rimeligt var, og befalede, at han skulle dø med de andre, hvilket også skete. De blev nemlig snart efter hugget ned og taget til fange af tropperne og led sammen med deres høvding straffen for det tåbelige forsøg. Da de lidt senere var kommet i land fra havet, så de en anden, mindre hærstyrke. Kongen samler nu sine mænd og slår nogle nye til riddere, og så kastede han sig over fjenderne, overvandt dem, huggede dem ned og tog dem til fange. Dernæst sendte han bud til kirken, at de som havde søgt tilflugt der, også skulle hugges ned, hvis de ikke overgav sig til kongen, men de ville ikke tage mod fornuft og forsøgte at dræbe sendebudene. Så dræbte kongen også dem i

*På sydsiden
af Fehmern*

kirken og nedslog ligeledes det fjerde forsøg på modstand. Dagen efter – skønt for sent – underkastede de tilbageværende sig kongen og betalte ved overgivelsen ... mark lybsk. Hovedsmanden på Glambæk skynder sig imidlertid at flygte med hustru og børn, og hvad han ellers havde for hånden, efter at have set kongen lande med så mange skibe. Og kongen, der nu fik borgen, befæstede den og overdrog den til én af sine stormænd.

*Flügge,
landtunge på
vestsiden af
Fehmern*

I de dage kom nogle fra kongens hær, der var på jagt efter fjendernes skibe for at plyndre dem i nærheden af Wismar, og mens de begærligt kastede sig over byttet, fik de modvind, så de ikke kunne komme bort med det. Da borgerne så det, fik de nye kræfter og kæmpede mod dem i hold, så at når nogle blev trætte og gav op, trådte nye og friske ind i kampen, og på den måde fik vore ingen hvile. Da de alligevel ikke kunne slå vore på den måde, fyldte de skibe med kvas, grene og kviste, og efter at der var sat ild til dem, førtes de af vinden mod vore. Da disse nu så, at de fire elementer var imod dem, og såret af hug og dødelige sår, som Wismarborgerne gav dem, overgiver de sig og føres som fanger ind i byen. En anden gang da nogle af vore var i land på Fliggø og ville sejle ud til skibene i joller, opstod der pludselig en så stærk storm, at de ikke kunne vende tilbage til landet, som de havde forladt, og heller ikke kunne nå ud til skibene, som de ville; drevet af vinden blev de kastet op på fjendernes kyst, og der blev de fanget og gemt i hver sit fængsel.

Dernæst Flensborg og Bornoborg ... Og overalt samlede han forråd, penge, skibe og andet, som hans øjne begærede, så at frygt og skælven og lammelse greb alle, hvor han kom frem. Han tugtede nemlig alle voldsomt med jern, ild, fængsel og død, indtil de adlød hans vilje.

15. august

Ved Marie Himmelfarts dag kom kongen tilbage til Sjælland, og der var fredeligt i landet i nogle få dage. Hertugen af Mecklenborg, der havde samlet en stor hær, faldt ind i

Skåne og tænkte på at gæste Sjælland, men kongen var rede til at give ham en passende velkomst, hvis han vovede at komme. Det fik ham til at betænke sig og opgive sit forehavende; og han sendte én af dem, der var med ham, til kongen, nemlig hertug Barnim af Stettin, der mæglede mellem dem. Det blev så besluttet, at der skulle holdes møde i Stralsund, hvor flere herrer, hertuger og grever aflagde lensed til kong Valdemar. Blandt andet blev det besluttet dér, at jyderne skulle møde kongen i Nyborg. Men da kongen var kommet tilbage til Sjælland, ville han ikke selv tage derover, i stedet sendte han sin søn med nogle af sit råd. De forhandlede ingen sager til ende, men forbeholdt al afgørelse til kongen, og nogle af jyderne drog så under kongens og kongens søns og nogle andre stormænds lejde til Slagelse sammen med de herrer biskopper Niels af Odense og Peder af Ribe for at afvente kongens ankomst. Kongen ventede imidlertid helt til Lillejuleaften med at komme, og så foreslog han dem nogle vilkår, som aldeles ikke behagede dem, og nu skiltes de fra ham mere ilde stemte, end de var kommet, men lejdet skulle vare otte dage længere. Kongen tog tilbage til Roskilde og ville fejre jul med kongen og dronningen af Sverige i København. De kom imidlertid ikke, derfor blev han i Roskilde højtiden over. De nævnte herrer biskopper fejrede Herrens Fødsel på Tårnborg. På hjemvejen blev hr. Bugge, Uffe Stigsen og Peder Andersen dræbt i Middelfart. Onde tunger gav dengang kongen skylden for deres død.

1359

Kong Magnus af Sverige og hans hustru dronning Blanka kom sammen med deres søn kong Håkon af Norge til kong Valdemar i København. Der trolovede Håkon sig højtideligt med Valdemars yngste datter Margrethe, som dengang gik i sit syvende år, og han fæstede hende, som det hører sig til, ved skænk og kostelige gaver. Eftersom Magnus havde indsat

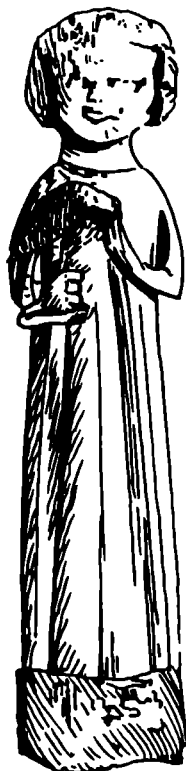
sin søn Erik til konge af Sverige og herre over Skåne, viste riddere og herremænd ikke mere Magnus nogen ære, men fulgte ivrigt sønnen, der nu var mægtig og efter alles mening en nådig herre. Magnus, der så sig ringeagtet og spottet af sønnen, kaldte derfor kong Valdemar til hjælp og lovede at ville overgive ham Helsingborg. Valdemar gik derfor ind i Skåne og Lister med en stor hær, han vandt Sølvesborg og flere andre fæstninger, kastede de overvundne høvedsmænd på porten, og indsatte andre og tvang en stor del af landet til at lyde under kong Magnus. Da der imidlertid begyndte at mangle nødvendige levnedsmidler, og kongen tænkte på at vende tilbage, lod han for ikke at komme tomhændet Peder

Daa og en anden føre som fanger til Sjælland og vogte vel, skønt de stod i kong Magnus' tjeneste. Da Magnus så det og frygtede, at flere af dem, der kæmpede under hans ledelse, skulle lide samme skæbne, holdt han ikke sit løfte, og afgav hverken land eller borg. Valdemar vendte så hjem med sine folk. Da nu Erik havde hørt, at Valdemar var draget tilbage, samlede han en kæmpehær af stormænd og endnu flere af almuen – som dengang kaldtes for Knubbehær – og de madvarer, danskerne havde efterladt, åd de rub og stub i miles omkreds. Erik sluttede så forbund med sin fader og gjorde hele Valdemars værk til intet. Erik rejste sig således i hovmod mod Herren og Hans kirke, at han befalede, at nogle, der havde søgt tilflugt i en kirke, skulle dræbes, og fordi de ikke var til at drive ud, afbrændte han Guds hus med den Hellige Hostie og anden helligdom og de mennesker, som havde søgt dertil. Men Herren lod heller ikke hans ugudelighed være ustraffet, thi ikke længe efter led han selv med hustru og barn en brat og ynkelig død ved Guds retfærdige dom.

»Længe over hans død ej græder hr. Benedictus«.

Niels Bugges søn Knud havde en tid lang mistænkt kongen for sin faders mord, men kongen rensede sig højtideligt sammen med sin søn og flere riddere og erklærede, at han aldrig med råd eller bistand, sammensværgelse, samtykke eller vilje på nogen som helst måde havde været indblandet, men tværtimod altid ville lægge morderne for had og elske Knud som en søn. Hans søn Christoffer tilsvor ham også fast og ubrydeligt broderskab. Hele året skal det være hans ret at føre de jyder han vil, af slægt og venner, tilbage i kongens nåde, han skal selv være mægler og bestemme forligets indhold. – Stig Andersen opsagde kongen huldskab og troskab af sorg over sin søn hr. Uffe, der var blevet dræbt samtidig med hr. Bugge, og tillige ægget af anden uret. Kongen inddrog så alt hans gods på Sjælland og lod Peder Nielsen tage det jyske gods.

Hertugen af Mecklenborg og de holstenske grever havde atter samlet en stor flåde og plyndrede endog kongens skibe. De erobrede Fehmern og tog borgenes høvedsmænd til fange, og de hærgede og brændte adskillige landsbyer og øer,

de fangede også mange af stormændene. Peter Dene, som var blevet overvundet og fanget med sine folk og lagt i mange lænker af jern og bøjer med bly i Wismar, befries på forunderlig måde for sine lænker ved at påkalde Det hellige Blod, som byen Schwerin holder højt i ære.

Krigen mellem hr. kongen og nørrejderne hørte stadig

ikke op, skønt jyderne, der ønskede at nyde og bruge de fædrene friheder, som den nuværende konge havde lovet dem på det nylig afholdte Danehof, tilbød kongen skat og afgifter af deres besiddelser og lovede at yde mere krigstjeneste, end deres fædre nogen sinde havde gjort. Men kongens uvenner, der stedse var fredens fjender og altid vendte kongen fra det gode, satte sig imod. Da nu jyderne også så, hvor tyrannisk kongen herskede over folk på Sjælland, så at mange af dem byggede borge af dynd og ler og end ikke havde strå, og at alle fæstebønderne, hvem de så end hørte til, men især kirkens fæstere, på grund af de tunge arbejdsbyrder var bragt i armod, ja næsten til undergang, så sagde de til sig selv: »Vi vil ikke tage disse byrder på os, for det er bedre for os at dø med hæder end at leve i vanære ved synet af vort folks ulykker.« Derfor sendte kongen ved Vor Frues fødselsdag nogle af sine folk til Jylland, hvor de forenede sig med de andre, som i forvejen sad på de kongelige borge, og belejrede Randers og stillede kastemaskiner og murvæddere op rundt omkring. Men de belejrede gjorde udfald og stak ild på den lejr, angriberne havde bygget, sårede mange og dræbte også nogle. Derfor opgav resten belejringen og gav sig til at angribe Katholm. Mikkelsdag satte kongen over med en mængde skibe, lastet med forråd. Derefter ødelægger og brænder han Katholm og ligeledes en anden borg, Estrup. Han erobrede også Clausholm, men efter at han var vendt tilbage til Sjælland, fordrev jyderne høvedsmændene og besatte borgene som før. Kongen blev en stund på flåden, og imens blev det uvejr, og mange skibe forliste. Her led kongens kogge skibbrud med riddere og stormænd og kostbart inventar og hans skrin med det kongelige segl, alt hvad der var ombord gik i havet. Nogle få, der klyngede sig til planker, kom levende i land, og da de var undsluppet havets farer, blev de fanget af besætningen på Bjørnholm, der holdt skarpt udkik efter bytte fra de strandede skibe.

8. september

29.
september

Ved Grenå
Ved Randers

Ved Grenå

»Dengang havet Valdemar plyndred' og skænkede bytte til bjørnen.«

Men kongen vendte tilbage til Sjælland, og kirkernes tiender, som han ved bortrejsen nådigt lod dem beholde, tog han ved tilbagekomsten grådigt igen.

*Jean de la
Rochetaillade
»Vade me-
cum in tri-
bulacionibus«*

Broder Johannes af Rupescissa af franciskanerordenen udsendte et lille skrift, der hedder: Følg mig i trængslerne. Heri varsler han de kommende års trængsler og den genfødsel af kristendommen, der vil ske inden ti år.

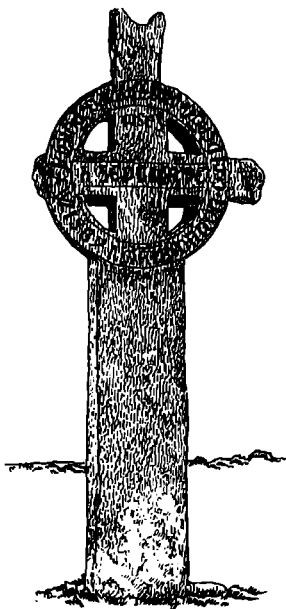
1360

Kong Valdemar gør sin søn Christoffer til hertug over Lolland. Endvidere tvinges borgere og klosterfolk til at udsende kogger eller liburner for egen regning, de skal udstyre dem med forråd, og andre forskellige byrder og tynger gøres værre. Ved samme tid trængte kong Valdemar efter at have samlet en stor hær og taget sin søn Christoffer med ind i Skåne med krig og belejrede Helsingborg voldsomt. Endelig kom kong Magnus af Sverige til stede, og da han så, at han ikke mægtede at gøre modstand, opgav han frivilligt borgen på mange betingelser. Da Valdemar havde fået den, tog han også adelens borge der i landet med magt, og stormændene kom til ham og aflagde frivilligt ed som hans mænd. Borgen Lindholm fik han imidlertid næsten straks dels ved trusler og dels ved en stor sum penge.

I Skåne

1361

Krigen mellem kongerne Magnus af Sverige og Valdemar af Danmark udbrød ligesom før på grund af mange artikler og løfter, som skulle have været holdt tidligere, og som i fremtiden skulle holdes. Kong Valdemar, der ikke ville sove tiden bort til ingen nytte, men hellere ville kaste sig over sagesløse, samlede en stor flåde og en hær og søgte til hr. kongen af Sveriges land, gik i land på Øland og belejrede borgen Borg-

holm dér. Da den var vundet, indsatte han sine egne hovedsmænd og underlagde sig hele øen. Derfra drager han omsider helt til Gotland, hvor han efter tre slag vinder sejren med sine mænd og tilkæmper sig hele øen næsten uden tab, mens utallige af øens mænd falder ved byen Visby, som af sig selv åbner sig for ham. Endelig vender han lykkeligt hjem til sit eget med sine folk efter at have tvunget guld, sølv, pelsværk af forskellig art og umådelig mange andre skatte ud af byen.

1362

Byen Lübeck og alle de andre søstæder, der var harmfulde og forbitrede over, at lykken således havde været med kong Valdemar på Gotland, rustede sig under megen pralen af, at de ville knuse den nævnte konge. Da de så havde samlet en stor flåde og forenet sig med nogle landsfyrster, og grev Henrik af Holsten var blevet valgt til anfører, faldt de ind i

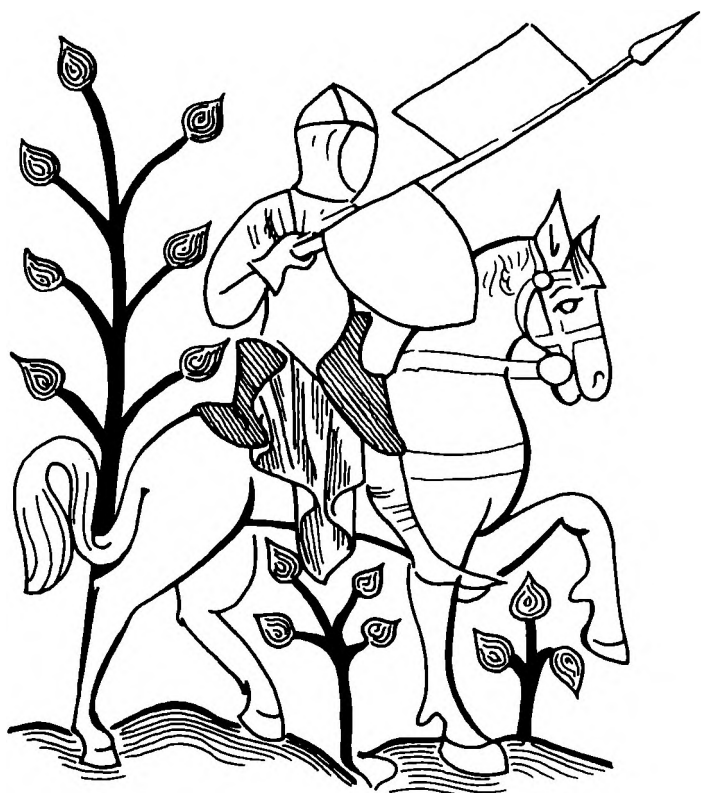
Skåne med skib og mange riddere og tusinder af mand og belejrede Helsingborg, idet de kørte seksten krigsmaskiner frem, der kastede uden ophør dag og nat. Kong Valdemar fangede imidlertid nogle af dem til lands, nogle dræbte han, og nogle fik han fat i til søs sammen med deres skibe. Til sidst erobrede han imidlertid alle deres skibe, og efter at der endelig var sluttet våbenhvile, vendte hele den store skare hjem i vild forvirring. Men deres leder, borgmester Johan Wittenberg i Lübeck, blev offentligt halshugget på torvet foran rådhuset i Lübeck, fordi han hverken havde kunnet ødelægge borgen eller undertvinge danskerne. Nu var der så stilstand et helt år eller mere.

1363

9. april

Håkon, kong Magnus af Sveriges søn, ægtede Danmarks konge Valdemars datter, og brylluppet stod i København søndagen efter Påske. Her blev dronning Blanka af Sverige syg og døde, og der beredes hende en pragtfuld begravelse. På samme tid døde også kong Valdemar af Danmarks søn, Christoffer, hertug af Lolland og Halland, efter at have været syg i nogle uger, til sidst af sin sygdom. Han blev med stor højtidelighed gravlagt i Roskilde domkirke. Men nævnte år samlede kong Valdemar af Danmark sig mange penge fra rige og fattige, fra fiskere og andre.

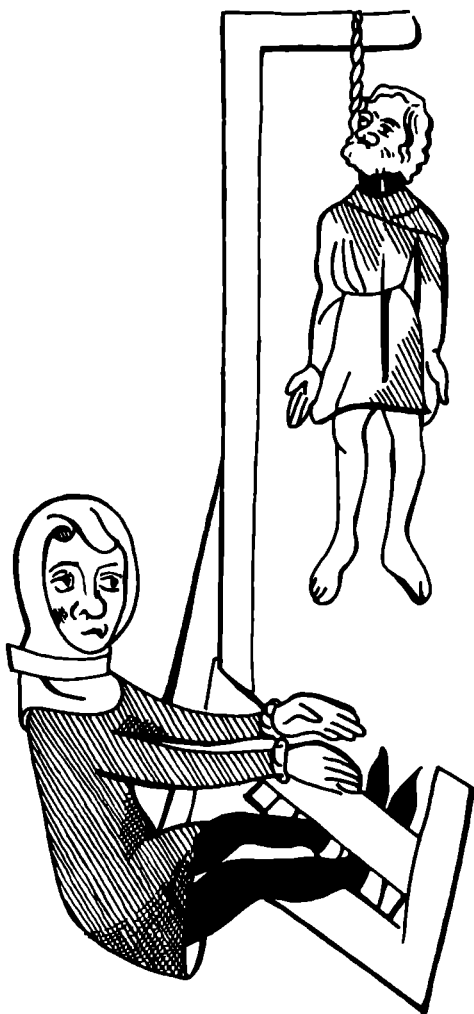

Kulturhistorisk kommentar

Ved midten af det 14. århundrede var det danske rige med Skåne, Halland, Blekinge og hertugdømmet Sønderjylland betydeligt større end i dag, og det sporedes endnu, at det århundreder tidligere var blevet samlet af en række selvstændige lande. De vigtigste havde stadig deres egne love, f.eks. Jyske lov eller Sjællandske lov, og det er disse landskabslove, der hentydes til i forordningen af 1354, hvor det hedder, at forbrydelser skal straffes efter det lands lov, hvor de er begået. Kongedømmet bandt landene sammen og én af kongens funktioner var at sørge for ro og ordnede forhold i riget og lige ret for loven for folk af samme slags! Kongelige forordninger blev udstedt i flere nogenlunde enslydende eksemplarer til rigets vigtigste dele, der hver havde et landsting som højeste retsinstans. Ved deres tiltræden skulle kongerne hyldes på dem alle, som den lille hertug Valdemar blev det i 1326. Der var andre forskelle af større og mindre betydning, og man følte sig sikkert i endnu højere grad end nu som henholdsvis jyde, skåning, sjællænder osv. – måske er det et udtryk herfor, at krønikens sjællandske forfatter skriver om »jydernes gamle stivsind« under 1313. I det hele taget var der mange sociale og økonomiske forskelle, men de var ikke alle store, samfundet var bygget op af en række lag, der var ganske tæt på hinanden og alligevel alle havde en klar tilknytning til en bestemt stand, – adel, kirke, borger, bonde.

De mange farvande mellem rigets enkelte dele både adskilte og forbandt. Det kunne være lettere og hurtigere at transportere gods og mennesker til søs end over land– vejene var ikke gode, og vognene havde ingen fjedre, så det var ikke behageligt at køre, og en lang tur til hest i dårligt vejr var heller ikke noget, alle kunne klare. Mange måtte desuden nøjes med apostlenes heste. Med tidens højbordede og fladbundede skibe var man imidlertid så afhængig af vind og vejr, at det ofte slet ikke var muligt at sejle, og f.eks. i de urolige 1350'ere havde Valdemar Atterdag mange problemer i den anledning. Somme tider kunne han selv eller hæren ikke komme til Jylland på grund af modvind, og da kongen efter kampene på Als i 1358 sejlede mod Hindsgavl, kom så mange af flådens skibe i nattens

løb bort fra resten, at angrebet på borgen måtte opgives. I 1359 var det en katastrofe, da en stor del af den kongelige krigsflåde led skibbrud ud for Djurslands kyst, og de få overlevende og det gods, der blev ført med bølgerne ind til land, faldt i klørne på Stig Andersens mænd fra Bjørn-

holm. For kystbefolkningen var udplyndring af vrage og skibbrudne den gang og længe efter et indbringende – skønt ulovligt – erhverv, som statsmagten ikke evnede at stille noget effektivt op imod.

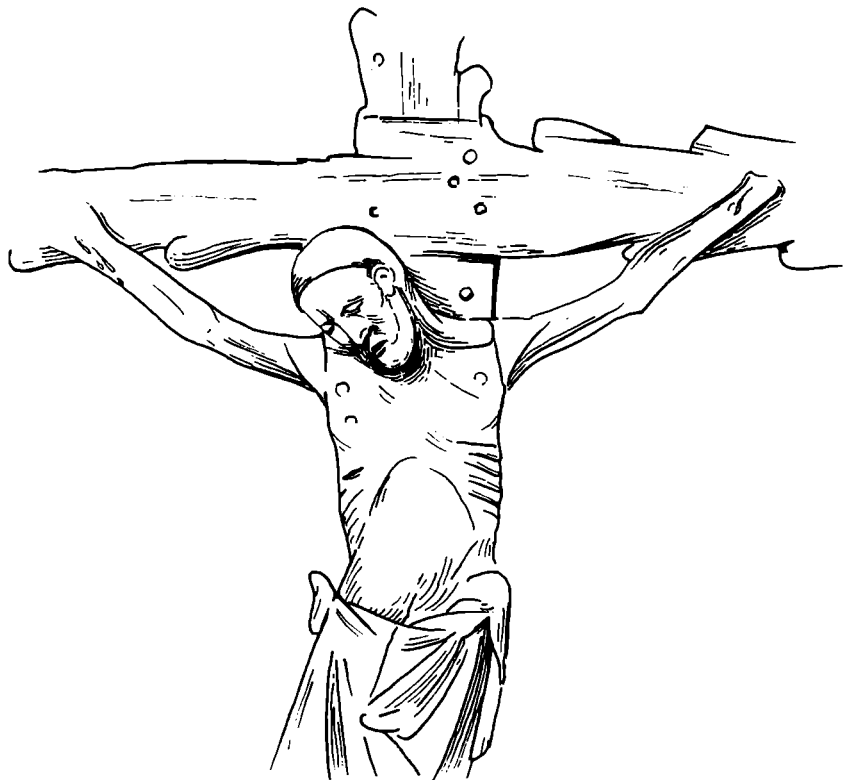
De vanskelige overfartsforhold blev sikkert også af og til brugt som undskyldning for ikke at møde frem til tiden, men blev det opdaget, faldt straffen prompte. Krigsfolkene, der i 1355 ikke nåede at møde kongen på Langeland, måtte betale bøder, og den hær, der blev hjemsendt i 1358, fik ordre til under fortabelse af liv og gods at møde igen en bestemt dag. Hvis kongens politik skulle gennemføres, kunne han ikke stå og mangle mandskab, selv om folkene måske forståeligt nok hellere ville blive hjemme.

Der var faste overfartssteder, mange af dem hvor de er den dag i dag, f.eks. ved Middelfart. Der var også en etableret færgefart, men naturligvis ikke nogen fast sejlplan. Man måtte vente på gunstige vindforhold, som Niels Bugge og de andre herrer, der blev myrdet i Middelfart i 1358, men der skulle også være rejsende nok til at fylde – eller i hvert fald betale –

båden. Rigets farvande hørte kongen til, og retten til fri overfart eller til indtægterne af en overfart kunne han give som et privilegium eller sælge til hvem han ville, i reglen en stormand eller en gejstlig institution. Det var sikkert slet ikke billigt at blive sat over sunde og bælder, og derfor må det have været lidt af et mirakel i 1323, da Storebælt og Østersøen var frosset til i seks uger omkring Kyndelmisse, og hvermand kunne komme, hvorhen han ville.

Selv om flertallet af befolkningen var bønder og dermed ret stedfaste, var der også dengang nogle, som rejste, måske endda både tit og meget. Først og fremmest kongen og hans embedsmænd, der styrede riget på rejse, både når der var tale om krigstog til opretholdelse af ro og orden, og når det på mere fredelig vis gjaldt om at sikre lovlige tilstande, som da Valdemar Atterdag i 1355 opholdt sig længe i Jylland og holdt retterting. En del stormænd rejste både til møder og fester med hinanden og kongen, de kom til Danehof og på landsting og måske i kongens følge eller som hans udsendinge til udlandet, f.eks. til andre konger eller pavestolen. Kirkens folk kunne også have mange ærinder i ind- og udland, og både de og almindelige mennesker tog på pilgrimsfærd. De færreste nåede vel så langt som til Jerusalem, skønt der fandtes professionelle pilgrimme, som rejste på andres vegne og kunne nå at se Christi grav flere gange i livet, men der var mange andre nærmere valfartssteder, f.eks. Det hellige Blod i Schwerin eller Kippinge kirke på Falster. Det mystiske kors i Thoreby kan have stået på et meget lokalt helligt sted. Blandt de farende folk var der naturligvis både små og store svindlere, den unge kvinde, der i 1357 holdt hele Vallensbæk for nar med sine evner som bugtaler, var nok en af de mere snedige. Der var forskellige håndværkere, f.eks. kedelflikkere, som kunne lappe folks dyrebare malmgryder og kander, og der var små og større købmænd, de fleste af dem måske udlændinge.

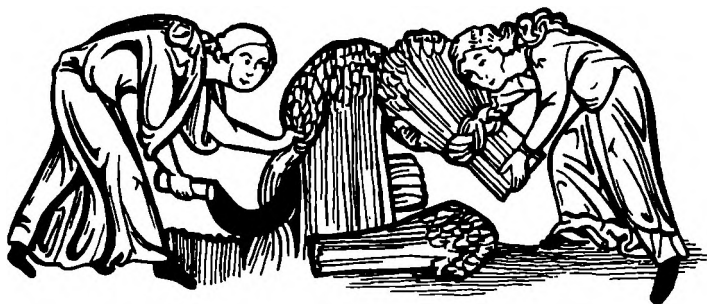
Befolkningstallet var langt mindre end i dag. Man har beregnet, at der på Valdemarstiden levede ca. en million mennesker i Danmark, det var formodentlig så mange, som landet kunne føde, og det ser ud til, at tallet faldt betydeligt i løbet af det 14. århundrede. En af årsagerne hertil var pesten, Den sorte Død, som 1348 rasede i hele riget og 1349 var skyld i, at »der døde såre mange i Danmark«. Det må også have betydet noget, at

landet i en lang årrække var et samfund i krig. Selv om fyrsterne i vid udstrækning benyttede lejetropper, er det i hele det tidsrum, krøniken dækker, gang på gang den brede befolkning, altså især bønderne, som de stadige kampe går ud over, og både i Christoffers tid og under Valdemar Atterdag var der bønder i hærene. Det faldende folketal i Danmark og resten af Europa i det 14. århundrede havde andre årsager end pest og krig, endnu er man ikke helt klar over sammenhængene, men følgerne viser sig tydeligt. I Danmark steg antallet af ødegårde, og hele sogne kunne nedlægges, fordi der ikke længere var nogen til at befolke dem, jfr. at borgen i Randers blev bygget af materialer fra elleve nedlagte kirker. Dette var naturligvis katastrofalt, fordi landbefolkningen både bar skattebyrden og

leverede arbejdskraft til meget andet end jordens dyrkning, f.eks. anlæg af volde og grave ved byer og befæstninger og forskellige byggearbejder, blandt andet møller, som Valdemar Atterdag havde en særlig forkærlighed for. I 1354 var folkemangelen så følelig, at straffene for visse lovbrud lempedes, og på Vrangstrupmødet i 1355 øgedes endnu en gang kongens krav til – man kan næsten sige – de bønder, som var tilbage. Det kan ikke undre, at nogle af dem havde forsøgt at snyde for skat ved ikke at opgive alt deres kvæg, arbejdspligterne var det måske vanskeligere at komme udenom, da kongen åbenbart sørgede for at have energiske fogeder.

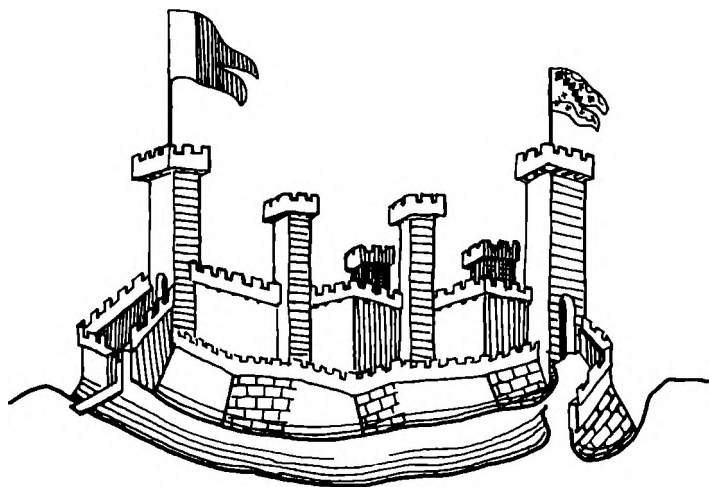
Landbrugernes store masse var delt i mange lag økonomisk og socialt. Det vigtigste skel gik mellem fri og ufri, mellem stormændene, der var skattefri til gengæld for krigstjeneste, og bønderne og resten af landbefolkningen, som sad på ufri – skattepligtig – jord eller var helt eller næsten jordløse. Det var bønderne, og hvad man kunne kalde husmændene, som bar skatte- og arbejdsbyrderne, der undertiden blev så tunge, at det førte til oprør, som det skete under Erik Mendved i 1312-13, og da grev Gerhard i 1328 ville have en ekstraskat af sjællænderne. Kun et fåtal ejede selv deres gård, de fleste var fæstere under krone, kirke eller adel, og de forskellige herrer betød forskellige vilkår, som det f.eks. fremgår af mødet i Vrangstrup 1355, hvor bøndernes pligter blev reguleret, »men der var ingen lov om omfanget af det arbejde kronens, kirkens og klostrenes bønder skulle yde.« Samtidig levede bønder med forskellige retslige tilhørsforhold de fleste steder sammen i landsbyer, hvis jord de drev i fællesskab, måske indgik den lokale herremands jord endda i fællesskabet, og hans levefod var nogenlunde som de større bønders. Social og økonomisk placering hang nemlig ikke entydigt sammen, der var glidende overgange mellem de mange lag i samfundet og i nogen grad tale om op- og nedstigning på den sociale rangstige. Det kunne blandt andet ske gennem ægteskaber, som da Oluf Ebbesens datter i 1353 løb bort med den uadelige »Søntæke«, fordi hun ikke ville vide af væbneren Peder Dene, der sikkert var udset til hende af forældrene som et godt parti. Hun må virkelig have elsket sin »Søntæke«, for hun måtte vide, at hvis hun overhovedet fik sin arvejord med i ægteskabet, ville den blive ufri, så længe manden levede, og deres eventuelle børn og arvinger ville komme til at

overtage den som ufri jord og på den måde glide ud af stormandsklassen. En af de mange forskelle i samfundet bestod i, at kvinden ofte ikke havde mulighed for at bestemme over sin egen person.

Danmark var traditionelt et kornproducerende land med eksport, til Hansestæderne og Østersøegnene, men dyrkningsmåden og brugen af den tunge hjulplov var meget mandskabskrævende, og det faldende folketal medførte nedlægning af dele af de dyrkede områder. I nogle tilfælde blev der i stedet græsning for kvæg, som nu kom til at spille en større rolle i driften, måske blev grunden til den senere så vældige eksport af stude fra Jylland lagt allerede her ved midten af århundredet. I hvert fald øgedes produktionen af smør sikkert, og den gamle handel med heste og efterhånden også levende kvæg fortsatte fra Ribe, som nok var den vigtigste handelsby med selvstændige købmænd, der førte varerne ud af landet på egne skibe.

Ribe var også politisk af betydning, fordi den lå nær grænsen til hertugdømmet, den var bispeby, havde en kongelig borg og var udgangspunkt for kong Valdemars færd i Jylland f.eks. 1355. Byen var slet ikke så lille, men det var til gengæld landets andre byer med undtagelse af de store kirkelige centre i Viborg, Roskilde og Lund. Der var ingen egentlig hovedstad, Vordingborg blev ganske vist især under Christoffer meget benyttet af kongen, og den gamle rigsfæstning var både et sikkert værn og en passende ramme om de store fester i 1324 i forbindelse med sønnen Eriks kroning og datteren Margrethes bryllup, men regeringen var dér, hvor kongen og hans råder og vigtigste embedsmænd til enhver tid

befandt sig. Adskillige af Valdemar Atterdags vigtige aftaler blev indgået på ret ubetydelige steder, f.eks. forliget mellem kongen og de nordtyske fyrster i 1352, der aftaltes »i en vis landsby«.

Næsten alle de byer, vi kender i dag, eksisterede også i det 14. århundrede, og nogle var dengang af forholdsvis langt større betydning end nu, det gælder således Slangerup på Sjælland, som var en blomstrende købstad. Der lå ingen borg i Slangerup, som så vidt man ved ikke var befæstet. Det var de færreste byer, men de havde én eller anden form for afgrænsning, måske en grøft eller palisade, som dels tjente til at holde borgernes husdyr inde og dels skulle markere, at her gik grænsen mellem land og by. Borgerne havde nemlig særlige handelsrettigheder og egen jurisdiktion og hørte i mange tilfælde direkte under kongen, som til gengæld for sit værn kunne udskrive borgerne til arbejde på fæstningsværker, tvinge dem til at levere forråd af alle slags til hær og flåde og endda befale dem at udruste krigsskibe. Det var sikkert de gamle rigsborge og byerne omkring dem, der blev yderligere styrket, for de fleste af byerne beholdt et næsten landsbyagtigt præg, der hang sammen med deres ringe størrelse og med at borgerne udover at beskæftige sig med handel og håndværk også holdt en del kvæg og svin og fjerkræ.

Den største del af handelen var nemlig i hænderne på fremmede købmænd, især fra Hansestæderne med Lübeck i spidsen. De kom til byerne med deres varer, som på torvet blev solgt videre til folk, der kom ind fra oplandet for at købe, men også for at afsætte deres overskud af landbrugsvarer. Der kunne være tale om et rigt udvalg lige fra salt, som alle skulle bruge, til konservering af kød og fisk, til flamsk uldent klæde, fransk fløj, fornemt bordtøj af metal eller andre luksusvarer, som var de få beskåret. Havde man særligt kostbare eller specielle ønsker, kunne det blive nødvendigt at købe direkte i én af Hansestæderne, som da Christoffer efter sønnen Eriks død havde udsendinge i Lübeck for at afhente »det nødvendige til begravelsen«. Man kunne også tage til Skånemarkedet, som blev afholdt mellem midten af august og begyndelsen af oktober. Her kom købmænd fra mange lande, men Hansestæderne sørgede for videresalget af de saltede Øresundssild, der var en sikker og indbringende handelsvare i det katolske Europa, hvor alle skulle spise fisk i hele den lange fastetid, hver fredag året rundt og i klostrene helst endnu tiere. Den, der var herre over Skåne, tjente også på markedet, for de fremmede købmænd købte deres rettigheder af kongen, og bøder for retsbrud i markedstiden gik i hans kasse. Selve fiskeriet var på danske hænder, og fiskerne tjente også

penge, måske endda så mange, at der blev en del at aflevere til kongen, som i 1363 siges at samle sig mange penge blandt andet fra »fiskere og andre«. Pengene, altså de mønter der var i omløb, var udenlandske, lybske, mecklenborgske, engelske og andre med et stabilt indhold af ædelmetal. I mange år blev der slet ikke slået mønt i Danmark, og Valdemar Atterdags kobbermønt fra 1356 kunne ikke genoprette tilliden til dansk pengevæsen.

I byerne var der ligesom på landet store sociale forskelle og mange lag i befolkningen, men hvad de materielle forhold angår, var der ikke slet så store skel, heller ikke mellem by og land.

De allerfleste huse var begge steder af træ eller bindingsværk. Forordningen af 1354 indeholder strafbestemmelser for den, der uretmæssigt nedtager anden mands hus og opsætter det på sin egen toft, og en grund til, at der næsten ingen middelalderlige verdslige huse er bevaret i Danmark, er, at de er gået op i luer ved hyppige og voldsomme brande som den i Roskilde i 1310. Så vidt man kan se, var husene almindeligvis ret små, i hvert fald var den egentlige bolig lille efter vor tids målestok. Den rige mand besad så måske flere huse, hvert til sit formål, og på landet bestod en gård af flere bygninger til stalde og forskellige arbejdsprocesser. For menigmand var boligstandarden ikke høj, ikke bare levede – spiste og sov – folk klumpet sammen i små rum, deres huse var utætte og sikkert ikke lette at varme op. Man havde ofte blot et åbent ildsted uden skorsten, så der har været godt med røg foruden træk i stuen. Både i by og på land fremstillede kvinderne i familien selv næsten alt til husholdningen, og ikke mindst på landet indtog den store bageovn en vigtig plads, hvad den i øvrigt gjorde helt op i vort eget århundrede. Den kunne være et helt lille hus i huset, tæt og måske lun, og et meget praktisk opholdssted for den unge kvinde i Vallengbæk at vælge til sin usynlige ven og sig selv. Der kunne hun i fred og ro gøre sig til gode med de æg og andre lækkerier, hun fik til hans fortæring.

I landsbyerne var kirken normalt det eneste stenhus, for også den lokale herremand byggede af træ eller bindingsværk, selv om han måske befæstede sin bolig med jordværker. 1359 så de jyske stormænd med forfærdelse, at sjællænderne måtte bygge borge af »dynd og ler og end ikke havde strå«, men deres egne borge var af samme slags og kun få af de private borge, der lå for sig selv i landskabet, var imponerende stenkolosser. Kongen kunne bygge i sten – f.eks. Kalø eller borgen i Randers, der blev opført af materialer fra elleve sognekirker – og de mægtigste stormænd ligeså, grev Johans Aalholm på Lolland var et vældigt og helt moderne anlæg, men det er et spørgsmål, hvor mange stenhuse, der stod på Niels Bugges borgbanke Hald ved Viborg, Stig Andersens Bjørnholm eller Katholm, Clausholm og Estrup. Måske højst et tårn. Under kampene på Djursland i 1359 kunne stormændenes borge da heller ikke modstå professionelle angreb sådan som ærkebispens Hammershus, der i 1324 udholdt en månedlang belejring.

Uanset byggematerialer og størrelse var indretningen og den daglige brug af borgene imidlertid principielt den samme og såmænd ikke meget forskellig fra bondegårdene. Også på borgen var de daglige opholdsrum få, familiens medlemmer levede tæt på hinanden, og der var et rum eller en bygning til hver funktion i husholdningen eller driften.

De mange forskellige fødevarer, kong Valdemar lod udskrive til forråd i

1358, giver indtryk af en ret varieret kost. Af korn, malt, smør, flæsk, sild, kød, humle, brød, skånske sild, ærter og bønner kunne der fremstilles mange forskellige spiser og brygges øl, og ved kongens og velhavende stormænds bord blev retterne livet op med friske fisk og grøntsager, vildt og dyre krydderier og ofte tillavet efter raffinerede opskrifter. Ligesom tidens ridderlige idealer spillede en stor rolle for overklassens omgangsformer, havde man et højt udviklet sæt af regler for god bordskik, og der var ingen fare for, at kongen eller hans udsendinge skulle falde igennem ved andre hoffer eller hos paven. Kirkens store forstod så godt som nogen at værdsætte et måltid og opføre sig efter forskrifterne, men der var langt fra kongens gård og bispens eller abbedens bord til den lille herremand på

holmen i mosen og den ulærde præst i et fattigt sogn. Dér var den daglige kost snarest grød, kål, suppe og brød, nedsvælget uden brug af fine former.

Den usynlige Peder Jordansen gik til bøndernes gilder og kom hjem med sladderhistorier til sin vært. I alle lag af samfundet var fester oplivende indslag i hverdagen, både de store folkelige forlystelser og de mere private. Folk strømmede sikkert til dystløb i både Køge og Stege i 1352, og Arnold fra Lübeck, der udmærkede sig i Roskilde i 1355, var én, man talte om på Sjælland det år. Den ridderlige vædekamp var egentlig overklassens sport, men det forhindrede ikke almindelige mennesker i at nyde det farvestrålende skuespil, der var særlig storartet i 1311, da Erik Mendved holdt pragtfuldt hof ved Rostock. Det beskrives udførligt i en anden kilde, der slutter med at sige om alle herlighederne: »det havde man aldrig hørt om i landene, og det vakte almindelig begejstring.«

Bryllup var nok den vigtigste private fest og havde ikke meget med ridderlige idealer at gøre. Det var en besegling af én eller anden praktisk aftale, et politisk forbund eller en godsspekulation, og de implicerede parter, navnlig de kvindelige, havde ikke meget at skulle have sagt, for aftalen blev truffet ud fra overordnede synspunkter om statens, familiens, formuens eller forretningens vel. Fyrstebørn i alle aldre blev brugt som brikker i det politiske spil, prinsesse Ingeborg af Danmark blev som tre-årig trolovet med Henrik af Mecklenborg, og da Valdemar Atterdag 1354 lod en række herrer og damer hente hende hjem med al ære fra Wismar, skyldtes det sikkert politiske forviklinger mellem kong Valdemar og hertug Albricht. Ingeborg var da kun syv år og stadig kun trolovet, ikke endeligt gift, men det blev hendes søster Margrethe allerede som ti-årig i 1363, og efter brylluppet måtte hun flytte med Håkon til Norge, hvor hun dels kom til at leve i armod, og dels fik en hovmesterinde, der opdrog hende strengt, endda undertiden ved hjælp af riset. Foruden ægteskabet var klosteret et andet meget benyttet livsfængsel for overklassens småpiger og unge damer, forsørges skulle de jo, og det var de færreste, der som Oluf Ebbesens datter havde kraft og styrke – og var gamle nok – til at tage sagen i deres egen hånd. Selv om ægteskabet bragte en dronninge- eller hertugindetitel eller en god mand med sit på det tørre, betød det langt fra

nogen let tilværelse. Kvindens svøbe i ældre tid var de stadige fødsler og mange børnedødsfald, og det begyndte tidligt. Hertuginde Ingeborg var kun seksten, da hun fik sønnen Magnus, den senere konge af Sverige, og dronning Helvig fødte kong Valdemar mange børn med korte mellemrum, således både i 1349 og 1350. Krøniken nævner slet ikke alle hendes fødsler, f. eks. ikke kronprins Christoffers. Kun tre af børnene levede, til de blev voksne, og kun Margrethe overlevede sine forældre. Det er meget forståeligt, hvis dronningen virkelig ret tidligt valgte at søge tilflugt i et kloster, som traditionen vil vide. Det gjorde Erik Mendveds dronning Ingeborg til sidst efter fjorten fødsler på 22 år og ingen overlevende børn.

Da den højre del af Roskilde brændte i 1310, gik der fem kirker og et kloster med i købet, men det var langt fra alle byens kirker og klostre. Ligesom i landsbyerne var de gejstlige bygninger de største, de var af sten, og de dominerede totalt bybilledet. På samme måde spillede kirken som institution en dominerende rolle i samfundet og i de enkelte menneskers liv. Det gjaldt på det højeste politiske plan i striden mellem konge og ærkebiskop om magten i riget, og både dér og i forholdet til enkeltpersoner var bandlysningen et vældigt magtmiddel. Det gjaldt økonomisk, fordi den samlede kirke – bisper, kanniker, klostre og præster – efterhånden var blevet en vældig godsherre og desuden havde store indtægter gennem tienden. Allermest betød dog måske kirkens og troens magt over menneskers sind. Næsten alle årets dage bar en helgens navn, og hver ulykke eller lykke havde sin helgen, som man kunne anråbe eller takke. Hele livet fra fødsel til død var gennemtrængt af kirken, som gennem skriftemål og syndsforladelse kunne have indflydelse på folks handlinger, og selv efter døden måske med sjælemesser kunne hjælpe til at forkorte opholdet i skærsilden. De, der kunne, betalte gerne for det med jord og pengegaver eller som kong Valdemar, der gav Johan Ellemose og Henneke Breide sin tilgivelse til gengæld for, at de fejrede Christoffers årtid. Det kostede at indtræde i et kloster, enten det var for at sikre sin alderdom eller for livet, men navnlig stormandssønner gjorde ofte karriere gennem kirken og nåede frem til betydelige og indbringende stillinger, der også kunne være til fordel for familien. F.eks. var Roskildebispen Jens Hind broder til ridderen Ingvar Hjort, der blandt andet levede godt af at administrere

nogle af bispestolens besiddelser. Det var ikke så sært, at også de verdslige magthavere gerne ville have et ord med ved høje kirkelige stillingers besættelse, som da Valdemar Atterdag i 1354 fik Mogens Jensen anbragt på Børglum bispestol, og lige så indlysende var dette i modstrid med kirkelige interesser, der måtte betragte verdslige indgreb i gejstlige rettigheder som et angreb på Gud. Da kong Christoffer i 1328 fra Skanderborg lod sine troppers heste græsse på omegnens klostres enge, var det både ulovligt og ugudeligt.

Folk, der havde råd, kunne betale sig fra at få en tryk og behagelig

alderdom i et kloster, hvor boligstandarden ofte var højere end i verdslige huse, og hvor maden kunne være særlig god. Også alt hvad der fandtes af fattigforsorg og hospitalsvæsen, tog kirken sig af, og en egentlig boglig uddannelse kunne kun erhverves gennem kirken. Det er et spørgsmål, hvor mange verdslige stormænd, der overhovedet kunne læse eller skrive, og det gav naturligvis gejstligheden særlig indflydelse. Kirken blev på den måde herre over spredning af nyheder og tidens mange dommedagsprofetier. Det var ikke tilfældigt, at landets bisper nævnes på række ved udstedelse af forordninger og i forbindelse med politiske aftaler, og det er årsagen til, at man med næsten fuld sikkerhed kan sige, at Yngre Sjællandske Krønike er skrevet af en gejstlig person.

Det er slet ikke alle sider af livet, som er berørt i dette afsnit, og nogle er kun strejft, men dels er der områder, som forfatteren ikke har nævnt, måske fordi han ikke kendte til dem, eller måske fordi de var for selvfølgelige til at omtale, og dels ville det fylde et digert værk at udnytte alle hans meddelelser fuldt ud. Med dette rids har det været hensigten at vise, at Yngre Sjællandske Krønike uanset fejl og unøjagtigheder er et stykke af virkeligheden, nemlig den virkelighed, som var til for en vis sjællandsk gejstlig af god familie, med fine forbindelser og tid til boglige sysler omkring midten af 1300-tallet – hvem så end han var, og hvor han så end sad og skrev.

Ældre Sjællandske Krønike

De tilføjelser, som er gjort af senere skriverhænder, er her sat med mindre skrift og bragt ind i tekstsammenhængen.

1028: Olav den Hellige, de norskes konge, led martyrdøden ved Stiklestad ...

*Sven
Estridsøn*

1044: Sven blev konge ...

Harald Hen

1074: Sven døde, hans ældste søn, Harald, efterfulgte ham.

*Knud d.
Hellige*

1080: Harald døde, Knud efterfulgte ham.

1090: Kong Knud led martyrdøden i Odense; hans broder Oluf med tilnavnet Hunger efterfulgte ham.

*Erik Ejegod
Skal være
Cypern*

1096: Oluf Hunger døde. Erik den Gode efterfulgte ham, men han blev begravet på øen Rhodos på pilgrimsfærd i det fremmede.

1098: Cistercienserordenens oprettelse, det vil sige, da begyndte de grå munke først rigtig.

1099: Jerusalem blev erobret af de kristne, og der gik pilgrimstog dertil.

1101: Den 10. juli døde kong Erik med tilnavnet Egode på Jerusalemsfærden med sin ægteviede hustru, dronning Bodil, på øen Cypern.

1103: Biskop Asser i Lund blev Danmarks første ærkebiskop.

1113: Dette år indtrådte Guds tjener Bernhard cirka 22 år gammel med sine brødre og fæller i klosteret i Citeaux.

nyere hd. 1115: Clairvaux blev grundlagt, og den Hellige Bernhard blev abbed der.

1120: *nyere hånd* Præmonstratenserordenen grundlægges.

Knud Lavard 1130: Knud den Hellige, hertug af Danmark, led martyrdøden i Haraldsted skov for kong Niels' søn Magnus' hånd.

1131: Der stod et slag ved Jelling i Jylland mellem kong Niels og Erik Emune, og Erik tabte.

1132: Fremdeles stod et andet slag mellem dem på øen Sejro, og Erik tabte påny. *nyere hd.* i hvilket Erik bemægtiger sig sejren.

1133: Harald Kesjes borg ved Roskilde blev ødelagt. Han var Erik Emunes broder.

1134: Roskilde blev udplyndret af Harald Kesje, der spredte død og ødelæggelse.

1135: Der stod et slag ved Fodevig i Skåne mellem kong Niels og Erik Emune. Der var stort mandefald i Niels' hær, hans søn Magnus og fire bisper fra Jylland og biskop Peder af Sjælland og Henrik af Sverige blev dræbt. Og kong Niels flygtede og blev dræbt.

*Bisp i
Sigtuna*

gammel hd. 1136: Erik pålagde som den første landet plovpenge, derfor blev han kaldt Emun af landbefolkningen, som den der altid skal huskes.

nyere hd. 1136: Erik Emune blev konge, han lod sin broder Harald dræbe.

1. marts *nyere hd.* 1137: 1. søndag i fasten var der mørke over hele Danmark.
- 1138: Ærkebiskop Asser døde. Biskop Eskil blev udvalgt.
- 1139: Erik Emune blev dræbt *nyere hd.* i Jylland af Sorte Plov. Hans nevø, nemlig Erik Lam, efterfulgte ham. *nyere hd.* Haralds søn Olaf gjorde oprør mod kong Erik.
- 1142: Der stod tolv slag på et år mellem Erik Lam og Haralds søn Olaf, og Olaf tabte altid. *nyere hd.* Olaf dræbte biskop Riko af Roskilde i Ramløse.
- Ramløse,
Nordsjælland
- Östergötland 1143: Haralds søn Olaf blev dræbt. Samme år blev Alvastra kloster i Sverige grundlagt.
- 1144: Herridsvad kloster i Skåne blev grundlagt. Det var det 16. datterkloster af Citeaux.
- 1147: Kong Erik Lam døde. Erik Emunes søn Sven, Magnus' søn Knud og Knud den Helliges søn Valdemar efterfulgte ham. Samme år kæmpede Sven og Knud ved Slingerup.
- Nordsjælland
- 1148: Den hellige Malachias, ærkebiskop i Irland, gik til sin Skaber.
- 1149: Ærkebiskop Eskil blev fanget af kong Sven af Skåne, men denne, der frygtede bandlysning, slap ham fri og gav ham halvdelen af Bornholm.
- Vest for
København
- 1150: Der stod et slag ved Tåstrup mellem Sven og Knud, og Knud tabte.
- 1151: Der stod et slag ved Viborg, og Knud tabte atter. Og Valdemar bekrigede Svens borge.

1152: Knud drog på rejse til Sverige og Rusland.

1154: Valdemar ægtede Knuds søster Sophie. *nyere hd.* og kongerne blev forligt.

1155: der blev sluttet fred mellem kongerne Sven, Knud og Valdemar, således at hver skulle være tilfreds med sin del af riget.

*Henrik af
Sachsen*

nyere hd. 1156: Efter at han selv havde brudt troskab og fred, flygtede Sven til Sachsen, og han kom tilbage med hertug Henrik og mange tropper for at jage Knud og Valdemar ud ... og han tabte igen.

nyere hd. 1157: Sven kom igen tilbage, sluttede fred, og riget blev delt i tre. Ved lodtrækning fik Valdemar nemlig Jylland, Knud Sjælland med omkringliggende øer og Sven Skåne. Men ikke tilfreds hermed dræbte Sven snart efter Knud med svig i Roskilde.

23. oktober

1156: Kong Knud dræbes i Roskilde af Sven, og Valdemar flygter såret til Jylland med Esbern Snares hjælp. *gammel hd.* på St. Severins dag.

*Syd for
Viborg*

1157: Kong Sven blev dræbt på Grathe, og Valdemar fik riget.

*Vitskøl i
Himmerland*

1158: Absalon blev biskop i Roskilde. Klosteret Vitae Scola grundlægges i Jylland.

*Tvis ved
Holstebro*

1161: Dette år kommer et munkesamfund af cistersiensere til Sorø. Og Tuta Vallis i Jylland blev grundlagt.

1163: Valdemar besøgte kejseren. *gammel hd.* Frederik 2. i byen Metz. Og Valdemars søn, kong Knud, fødes.

- Øm ved Skanderborg* 1165: Klosteret Cara Insula i Jylland blev grundlagt den 16.2
- Søn af Valdemar den Store* *gammel hd.* 1166: Hertug Christoffer af Jylland døde.
- 1167: Buris blev taget til fange af kong Valdemar. *gammel hd.* og hans øjne stukket ud.
- 1170: Knud den Hellige blev skrinlagt i Ringsted. Samme år blev Rygen i Venden besejret af danskerne og omvendt til kristendommen. Og Valdemar, den nævnte Knuds broder, og kongerne Erik, Abel og Christoffers fader blev født.
- nyere hd.* 1171: Knud den Hellige blev skrinlagt. Valdemars søn Knud blev kronet.
- 1171: St. Thomas af Canterbury, Englands ærkebiskops martyrium.
- 1173: Der var jordskælv i hele Danmark. Hertug Christoffer af Jylland døde.
- Af Roskilde Ølsemagle ved Køge* 1176: Den hellige Margrethe i Ølsemagle led martyrdøden for sin husbond Herlogs hånd den 28.10. *nyere hd.* 1176: Valdemar belejrede borgen Stettin.
- 1177: Ærkebiskop Eskil trådte tilbage ...
- 1178: Hr. Absalon, biskop i Roskilde, blev ærkebiskop i Lund.
- 1180: Der opstod strid mellem ærkebispen og skåningerne.
- Nær Lübeck* 1181: Kong Valdemar mødte kejseren ved Trave, hvor han også bortgiftede sine to døtre.

1182: Valdemar den Første døde, han var søn af Knud den Hellige, hertug og martyr, der hviler i Ringsted.

gammel hd. 1183: Harald Skreng, der var hidkaldt fra Sverige for at herske i Skåne, døde.

1184: Kong Knud foretog et krigstog til borgen Wolgast i Venden.

gammel hd. 1185: Hertug Bugislavs af Pommern, der ville skade rygboerne, blev slået af danskerne og mistede næsten 50 skibe. Dette år blev han kong Knuds mand.

1187: Jerusalem blev erobret af hedningerne. Samme år var der solformørkelse.

1188: Hertug Valdemar bliver ridder den 26.12.

gammel hd. 1189: Der går krigstog til Venden, og Jarmer bliver formynder for Bugislavs børn.

*I Nord-
tyskland*

nyere hd. 1190: Brugstenburgh genopbygges af danskerne.

1191: Der går krigstog til Finland, *nyere hd.* ved kong Knud som besejres af danskerne.

1192: Biskop Valdemar flygter fra Danmark. Peder, hr. Svends søn bliver biskop i Roskilde.

*På Als
I Nord-
sjælland*

1193: Biskop Valdemar vender tilbage og tages til fange. *gammel hd.* og sidder fem år i tårnet Nordborg og siden ni år i Søborg. Esrum brænder første gang.

*Asylum =
Ås*

1194: Der kommer et munkesamfund til Ås kloster i Halland. *nyere hd.* Asylum grundlægges. Og grev Adolf af Holsten tages til fange af kong Knud.

23. april 1195: Der var voldsom storm på St. Georgs dag.
- 1196: Kong Knud drog med hæren til Estland.
- 1197: Den Hellige Treenigheds orden grundlægges.
- 1198: Dronning Sophie dør. Og biskop Peder tages til fange.
nyere hd. og hans broder Thorbern.
gammel hd. Borgen Rendsborg blev erobret, og de danske fik Ditmarsken
1. november på Alle Helgeners dag.
- 1200: Holsten underlægges danskerne. Samme år gik Den hellige Domenicus, Prædikebrødrenes berømte leder, til sin Skaber.
- 1201: Ærkebiskop Absalon i Lund døde. Ham efterfulgte Andreas ...
- Ved Hillerød* 1202: Den hellige Vilhelm i Æbelholt gik til sin Skaber dagen
 6. april før Herrens opstandelse ved den tid, da det tredje responso-
 rium synges. Samme år døde kong Knud, der var søn af
 Valdemar den Første. *gammel hd.* Den 12. november krones
I Holsten Valdemar den Anden. Grev Adolf blev fanget, og borgen Segøberg
 vundet.
- 1204: Der gik krigstog til Norge, og Esbern Snare døde.
gammel hd. 1204: Greven blev befriet.
- 1205: Kong Valdemar ægtede kongen af Bøhmens datter. Der gik krigstog til Venden.
- 1206: Ærkebiskop Andreas førte hæren til Estland sammen med sine kødelige brødre.

Ved Elben 1207: Kong Valdemar vandt Buzeborg og ødelagde den.

Kungslena, Västergötland 1208: Danskerne lider nederlag ved Lena i Sverige. *gammel hd.* Sune Ebbesen.

1209: Biskop Valdemar, der var søn af kong Knud, som ved svig blev dræbt i Roskilde af kong Sven sammen med en tysk adelsmand, Konstantin, blev afsat fra bispesædet i Bremen og bandlyst af paven. *nyere hd.* Valdemars første søn Valdemar blev født.

I Preussen 1210: Der gik krigstog til Samland og Preussen. Kong Sverker led nederlag. *nyere hd.* Der blev bygget bro over Elben. Kong Erik af Sverige ægtede kong Valdemars søster.

Demmin 1211: Danskerne bygger borgen Dimin i Venden. Og der lægges bro over Elben.

1212: Dronning Margareta døde. *gammel hd.* Dagmar. Kongen af Bøhmens datter.

1213: Esbern Snares søn Johannes døde.

1214: Biskop Peder i Roskilde, abbed Gaufrid i Sorø og biskop Olaf af Ribe døde. *nyere hd.* Kongen ægtede sin anden hustru Berengaria.

1215: Pave Innocens afholder almindeligt kirkemøde i Rom. Valdemar den Unge bliver konge.

1216: Valdemar hærgede pfalzgrevens land. Kong Erik fødtes. *gammel hd.* Prædikebrødrenes orden blev grundlagt. Kongen sendte sin hær til Brunswick til hjælp for Otto mod kong Philip og lod ham føre fra Ribe til England på sin bekostning.

1218: Kejser Otto døde.

1219: Valdemar drog med hæren mod hedningerne i Estland.

1220: Dronning Berengaria døde. Jerusalem blev generobret af de kristne.

1222: Kardinal Gregor var i Danmark. Abbed Gunnar i Øm blev valgt til biskop af Viborg.

1223: Kong Valdemar og hans søn kong Valdemar blev fanget ved svig af grev Henrik, der var hans mand. *gammel hd.* Ærø blev hærget.

1225: Jacob Sunesens søn, biskop Peder af Roskilde, døde.

1226: Kongen kom fri med sin søn. Og Niels Stigsøn blev biskop i Roskilde. Samme år blev den hellige Frans befriet for jordelivets lænker og gik lykkeligt til sin Skaber den 4.10. efter i tyve år at have tjent Gud på den mest fuldkomne måde.

I Holsten
22. juli

1227: Danskerne blev fanget ved Bornhøved. *gammel hd.* på den hellige Marie Magdalene dag, hvor kongen mistede et øje.

1228: Den ærværdige og Gud værdige ærkebiskop Andreas af Lund gik til sin Skaber. Samme år døde ærkebiskop Peder, der efterfulgte ham, og Uffe blev viet til ærkebiskop.

1230: Kardinal Otto var i Danmark. Samme år var der solformørkelse.

1231: Kong Valdemar den Unge døde. *gammel hd.* Denne Valdemar, der var en god og mild mand, blev året efter sin kroning, da han var på jagt i skoven på Røsnæs, ved et uheld ramt i foden med

en armbrøstspil af en soldat. Og dronning Eleonora. *gammel hd.* kongen af Kastiliens datter. Kong Erik salvet. Og Absalon Belgh døde.

Franciskane

1233: Niels Mules søn Esbern døde. *gammel hd.* De små brødre kom til Danmark.

1234: St. Laurentii kirke i Lund og byen Roskilde blev hærget af brand.

1236: Biskop Valdemar døde som munk i Loccum i Tyskland. Han grundlagde Ås kloster i Halland.

1237: Hertug Abel ægtede *gammel hd.* Mechtilde grev Adolf af Holstens datter. *gammel hd.* Der stod et slag ved Skanør mellem danske og nordmænd.

1238: Den hellige Vilhelm, der var abbed i Æbelholt, blev skrinlagt.

1239: Kong Erik ægtede greven af Sachsens datter Jutta.

1240: Dette år forkyndte kong Valdemar på Vordingborg den danske lov og lod den nedskrive på dansk i bogen, der begynder således: »Mæth logh scal man land buggiæ«. Dette skete med samtykke af hans sønner og de tilstedeværende, nemlig kong Erik, hertug Abel, hr. Christoffer og ligeledes den ærværdige ærkebiskop Uffe med hans lydbisper.

1241: Kong Valdemar den Anden og Peder Strangesen døde. Og der var solformørkelse.

1243: Kong Erik førte en hær mod sin broder Abel ved Kolding.

1245: Biskop Niels af Roskilde blev afsat, og der holdes almindeligt kirkemøde i Rom.

1246: Jacob Sunesen døde – salig ihukommelse. Og Juris Stigsen blev dræbt.

1247: Sorø kloster brændte. *gammel hd.* almindelig krig.

gammel hd. 1248: Kongen førte en hær til Fehmern. Christoffers bryllup blev fejret.

1249: Biskop Niels døde i Clairvaux. Byen København blev hærget.

9. august 1250: Kong Erik blev fanget af hertug Abel ved Slesvig dagen før St. Laurentius dag, mens der var fred.

1251: Grev Niels og den fordums kejser Frederik og biskop Gunnar af Viborg døde.

28. juni 1252: Kong Abel blev dræbt i Frisen. *gammel hd.* nær Mildeborg dagen før Peter og Paulus dag. Christoffer efterfulgte ham. Ærkebiskop Uffe døde.

1253: Der stod et slag ved Skelskør mellem Christoffer og Henrik Hemmeltorp.

1254: Jacob blev ærkebiskop i Lund, og Peder blev biskop i Roskilde.

1256: Peder Ebbesen døde; og bønderne gik som rasende løs på ridderne med køller.

gammel hd. 1257: Kong Håkon af Norge var i Danmark.

- Ved Lejre* 1258: Der stod et slag ved Kisserup mellem kongen og bønderne.
- 1259: Der stod et slag ved Næstved mellem bønderne og Jarmer. *gammel hd.* Jarmer. Kong Christoffer blev dræbt i Ribe.
- 1260: Venderen Jarmer døde, han havde påført sjællænderne ondt.
- I Slesvig* 1261: Kongen blev fanget med sin moder på Lohede. *gammel*
28. juli *hd.* dagen før Olai dag. Og Næstved kloster brændte.
- 1262: Dronningen blev frigivet. Der var solformørkelse i august måned.
- 1263: Skåningerne satte sig til modværge mod hertugen af Brunswick.
- På Fyn* 1264: Borgen Arreskov ødelægges. Kongen kommer fri af fangenskab.
- 1266: Kardinal Guido var i Danmark. Andreas Pincerna blev fanget.
- 1267: Dronning Ingeborg døde i Hedeby.
- 1268: Borgen i Kolding blev bygget af kong Erik.
- gammel hd.* 1269: Markgrev Albert af Brandenburg ægtede Christoffers datter Mechtilde.
- 1270: Andreas Pincerna døde. *gl. hd.* Der stod et slag i Estland.

1271: Junker Niels døde.

1272: Kongen hærgede hertugdømmet i Jylland. Abels søn hertug Erik døde.

Markgreven af Brandenburg 1273: Kongen ægtede Agnete, markgrevens datter. Rudolf blev kejser.

1274: Der var almindeligt kirkemøde i Lyon. *gammel hd.* Erik fødes.

I Västergötland 1275: Der stod et slag ved Hova i Sverige, dér blev kong Valdemar taget til fange.

1277: Thrugot blev ærkebiskop. Biskop Peder af Roskilde døde, Stig efterfulgte ham.

1278: Kong Eriks søn Erik blev konge.

1279: Junker Abel og hr. Johannes Niklassens enke Marianne døde. Kong Erik af Danmark hærgede Västergötland med rov og brand.

1280: Ærkebiskop Thrugot døde. Jens Dros efterfulgte ham.

1282: Dronning Margareta og Absalons hustru fru Cecilia døde.

Fortsættelse med gammel hånd:

Af Nørrehalland 1283: Freden genoprettes. Valdemar Eriksen bliver hertug og Jacob greve. Der var hungersnød i Danmark.

I Halland 1284: Frøken Jutta døde. Borgen Laholm ødelægges.

- I Nordsjælland* 1285: Hertug Valdemar og hans drost blev fanget af kongen og spærret inde i Søborg.
- 1286: Biskop Johannes af Odense døde, Gisiko efterfulgte ham. Dronning Sophia af Sverige døde.
- Ved Viborg 22. november* 1287: Kong Erik blev dræbt i sin seng i Finderup i Jylland St. Cecilie nat.
- 1288: Stig Andersen flygtede med sine fæller.
- 1289: Ærkebiskop Jens Dros af Lund døde. Jens Grand efterfulgte ham. Jens Krag bliver biskop af Roskilde.
- Ø ud for Djurslands kyst* 1290: Der bygges borg på Hjælm. De norske hærger Lange-land.
- Borg i Det hellige Land* 1291: Sultanen tog Accra og myrdede mænd og kvinder.
- 1292: Drost Skjælm dræbes.
- Marsk Stig Andersen* 1293: Den norske konges tredje tog til Danmark. Stig døde.
- 1294: Ærkebiskop Jens tages til fange. Rane Jonsen lægges på stejle.
- 1295: Ærkebiskoppen befries hemmeligt. Pavens udsending Isarn var i Danmark. De fredløse får våbenhvile.
- 1296: Kong Erik ægtede Ingeborg, kong Magnus af Sveriges datter.
- 1297: Kongen besejrede Kalundborg og Christoffer.

- På Fyn* 1298: Borgen Hindsgavl erobres. Isarn kom sammen med ærkebiskoppen.
- 1299: Der blev lagt interdikt over hele Danmarks rige, og det varede fulde fire år og ind i det femte lige til påske.
- Biskop i Odense* 1300: Tartarernes hersker overvandt sultanen. Biskop Gisiko døde. Ringsted kloster brænder.
- 1301: Olaf bliver biskop i Roskilde. Der var almindeligt aflad i Rom.
- 1303: Ærkebiskop Jens Grand blev afsat.
- 1304: Grevinde Agnes døde, hun var tidligere de danskes dronning.
- 1307: Kong Erik drog med en stor hær ind i Skåne.

Ordforklaring

aflad: kirkens fritagelse for straf for begåede synder.

arbejdspligter: ud over skatter i penge eller naturalier kunne der være tale om kørsel eller bygningsarbejder, f.eks. på kongens fæstninger.

band, bandlysning: udelukkelse fra kirken.

borge for, gå i borgen for: indestå for, garantere.

dommedagsskrift: profeti om kommende ulykker og verdens undergang, kendes i hele middelalderen, er ikke mindst hyppige i det 14. århundrede. Nogle af dem revser de bestående politiske forhold og tager parti.

dystløb: ridderlig sport, tvekamp, i reglen på stumpe våben. Oftest mellem to personer, men kan være mellem to skarer. Turnering og dystløb består af en række kampe.

fredløshed: straf for de groveste forbrydelser. Den fredløse var retsløs, han kunne frit dræbes. Det var strafbart at huse en fredløs.

gejstlig: kirkelig, præstelig, en person af præsteskabet.

gejstligheden: den gejstlige stand, præsteskabet, de af kirkens folk, der forestod gudstjenesten og ledelsen af kirken.

genkøb af tiende: i 1200- og dele af 1300-tallet bemægtigede eller købte kongemagten sig en del af tienden og tvang i nogle tilfælde, hvor der ikke blev brug for den, menigheden til at købe den tilbage.

grot: egl. gros, en fransk mønt fra Tours. I 1300- og 1400-årene regningsmønt, værdimåler, i Danmark. 1 grot = 9 penninge.

guldkorn: en straffeskat, der blev lagt på store dele af Jylland i 1313. Hver mark gulds jord skulle yde kongen en skæppe rug. Ophævet 1320.

helligdagsangivelse eller festdagsdatering benyttedes sammen med almindelig fremadskridende dagtælling. Der var både bevægelige fester – f.eks. påsken – og faste helgendage – f.eks. St. Hans.

interdikt: forbud mod udførelse af kirkelige handlinger.

jubelår: festår i den katolske kirke, oprindeligt hvert 100. år, nu hvert 25., hvor der gives fuldt aflad.

justitiar: kongelig embedsmand, én der holder ting.

kastemaskiner: fandtes i forskellige størrelser og udformninger og benyt-

tedes både til angreb og forsvar. Almindeligst var bliden, der fungerede efter vægtstangsprincippet og katapulten, der var udformet som en kæmpearmbrøst.

liburner: egl. roede sørøverskibe, i middelalderen måske fartøjer, der endnu har lighed med vikingetidens skibe.

læg, lægmand: én der ikke tilhører præstestanden. Læg og lærd kan godt begge være kirkelige, modsat verdslig.

majestætsforbrydelse: brud på troskabspligt mod kongen.

mandsed: aflægges, når man træder i vasal- eller tjenesteforhold til en anden. Kan være lensed.

mark (penge): 1 mark à 3 ørtug à 10 (12) penninge.

mark guld og mark sølv: jordvurderingsenheder. 1 mark gulds jord er 8 mark sølvs jord. (Måske 12 tdr. land.) Kun jordværdi beregnedes i guld, jfr. 1347.

murvædder: belejringsvåben, en vældig stamme eller planke med metalforstærkning i den ene ende og ophængt, så den kan bringes i svingninger og slå hul i mur eller port. Ofte overdækket med et tag, så mandskabet, der betjener den, er dækket mod beskydning fra forsvarerne.

official: fuldmægtig for en anden embedsmand.

orbodemål: alvorlig forbrydelse der ikke kan sones med en bøde, men kræver fredløshedsdom eller dødsstraf, i nogle tilfælde ejendomsconfiskation.

F. eks. majestætsforbrydelse eller landsforræderi.

plovskat: afgift på et bestemt stykke land.

præfekt: høj kongelig embedsmand, bestyrer af større landsdel.

retterting: kongens særlige domstol, stod over landstinget.

rode: mindre militær enhed.

stejle, klæde hjul og stejle: forbryderen blev radbrækket og hans krop derpå flettet ind i et hjul, der blev anbragt på toppen af en stage, stejlen.

årtid: i den katolske kirke mindehøjtidelighed for en afdød, som regel på vedkommendes dødsdag eller begravelsesdag.

En uddybning af forklaringerne og redegørelse for andre fænomener og begreber finder man i:

Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder I-XXII, 1956-78, og Håndbog for Danske Lokalhistorikere, 1952-56.

Personliste

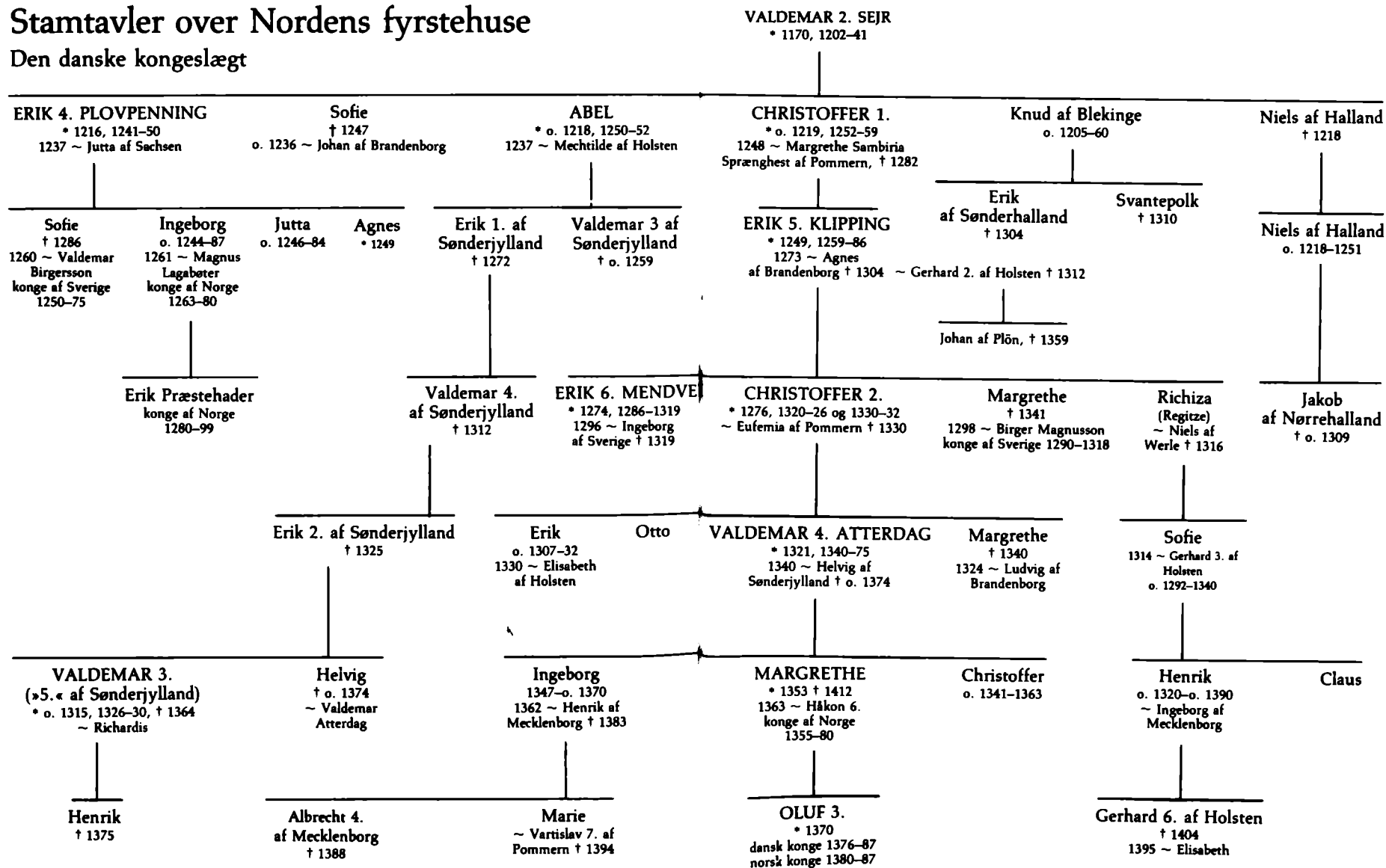
til Yngre Sjællandske Krønike

- Albert af Oost, 34
Albricht, fyrste af Mecklenborg, fra 1348 hertug, død 1379, 37, 38, 52, 56, 60
Anders, biskop af Børglum, 38, 43
Anders Højby, hertug Christoffers drost, kgl. råd, 21
Arnold fra Lübeck, 44
Barnim, hertug af Stettin, 57
Barnum Eriksen, stormand, af den danske kongeslægt, 26
Beatrix af Brandenburg, datter af Ludvig af Brandenburg og Margrethe af Danmark, 34
Bernhard, magister, Bernardus de Montevalrano, pавens nuntius (udsending), 24
Benedikt XII, pave 1334-42, 31, 33
Benedict von Ahlefeldt, ridder, kgl. råd, af tysk afstamning, 44
Bengt Algotson, svensk stormand af Folkungeslægten, hertug, 44, 47, 59
Birger, svensk konge, 1290-1318, 20, 22
Blanka, svensk dronning 1335-63, 57, 65
Bo Falk, ridder, kgl. råd, 33, 38, 46, 47
Christoffer II, dansk konge 1320-26 og 1330-32, 21-24, 26, 28-30, 32, 43
Christoffer af Danmark, hertug af Lolland, 43, 57, 59, 62, 65
Claus, greve af Holsten, 34, 36, 39, 50, 51, 59
Claus (Nicolaus) Limbæk, drost, død ca. 1370, 33, 34, 37, 38, 40
Clemens V, pave 1305-14, 20
Clemens VI, pave 1342-52, 33
Edward 3. engelsk konge, 34
Erik Mendved, dansk konge 1286-1319, 19-22, 24
Erik Christoffersen, prins, dansk medregent fra 1324, død 1331, 24, 26, 30
Erik, hertug af Sønderjylland 1312-25, 26
Erik Magnussøn, prins af Sverige, Skanes hersker 1357-59, 34, 47, 52, 58, 59
Erik Magnussøn, hertug af Sverige, død 1318, 19, 20, 22
Erik Nielsen Gyldenstjerne, marsk, 34
Esker Juul, ærkebiskop, 1310-25, 20-24, 26
Eskild Krage, ridder, præfekt i Halland, 21, 22
Filip 6. fransk konge, 34
Frederik af Lochen, marsk, tysker, 33
Gerhard, greve af Holsten (Rendsborg), død 1340, 28, 30, 31
Halvard Pilt, 33
Helvig, dansk dronning, død ca. 1374, 32, 35, 36, 38
Henneke Breyde, 30, 43
Henrik, greve af Holsten (Rendsborg) 34, 36, 39, 50, 51, 60, 63
Henrik af Gleichens søn (Herman), 20
Henrik af Mecklenborg, fyrste, 21, 22, 27, 28
Henrik Gertsen, biskop af Roskilde, 36, 38, 39, 40, 46, 49, 50
Håkon V, norsk konge 1299-1319, 20, 24, 28
Håkon VI, norsk konge, 1355-80, 57, 65
Håkon, hertug af Halland, søn af Knud Porse, død 1350, 36
Ingeborg, dansk dronning, død 1319, 24
Ingeborg, dansk prinsesse, 1347- ca. 1370, 35, 43
Ingeborg, norsk prinsesse, gift med 1) hertug Erik af Sverige og 2) med Knud Porse, 20, 28
Ingvar Hjort, ridder, 26, 29
Innocens VI, pave, 44
Isarn, pavelig legat (stedfortræder) og siden ærkebiskop 1302-10, 19
Jacob Basse, ridder, kgl. råd, 38
Jacob Flep, præfekt på Fyn, 22
Jacob Nielsen Kyrning, ærkebiskop 1355-61, 44
Jacob Olafsen, 50
Jacob Poulsen, degn og siden biskop i Roskilde, 33, 36
Jean de la Rochetaillade, franciskanermunk, 62

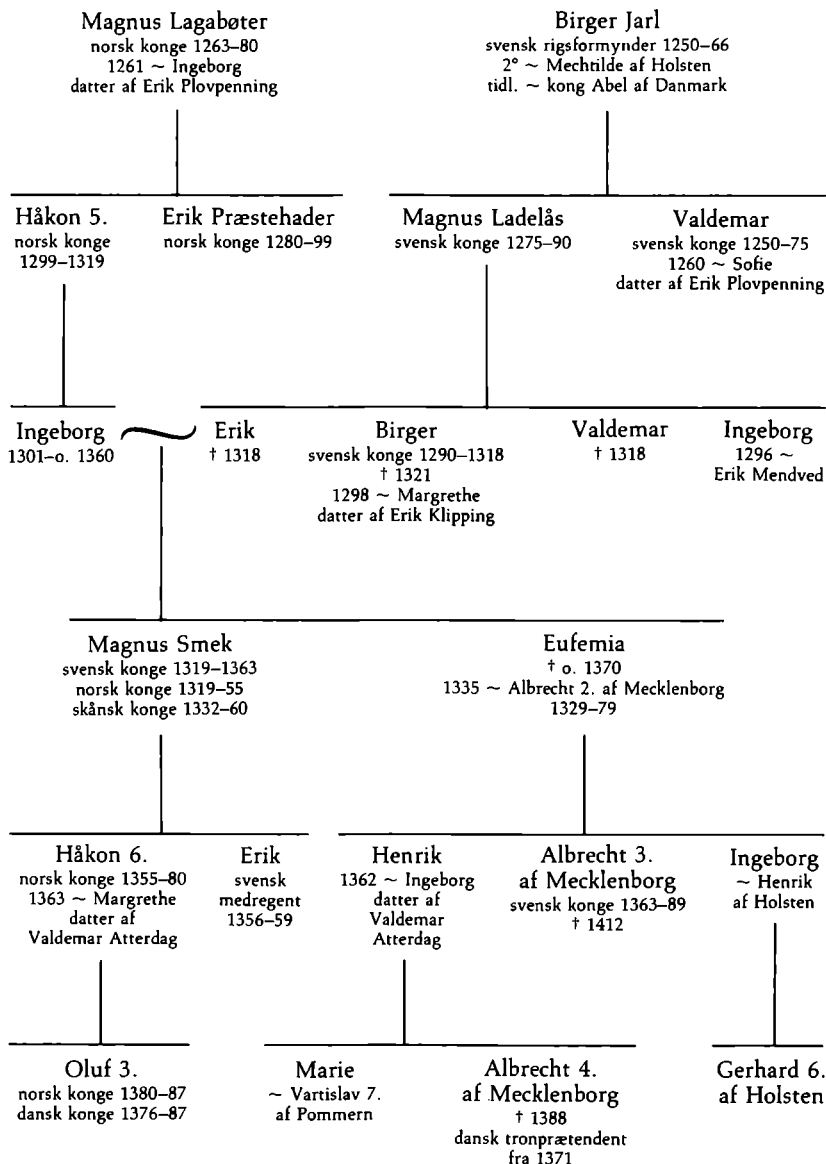
- Jens Grand, ærkebiskop 1289–1302, død 1327, 19
- Jens Hind, biskop af Roskilde, 24, 33
- Jens Hvid, 35
- Jens Laurensen Panter, 50
- Jens Macher, foged på Kalundborg, landsdommer, 46
- Jens Mogensen Grubbe, landsdommer, 34
- Johan, greve af Holsten (Plön), død 1359, 28–31
- Johan Ellemose, 30, 43
- Johan d. Gode, fransk konge, 44, 45
- Johan Wittenberg, borgmester i Lübeck, 64
- Johannes XXII, pave 1316–34, 22, 31
- Karl Eriksen, ærkebiskop 1325–34, 26, 31
- Katarina, prinsesse af Danmark, 36
- Karl 4. tysk konge, kejser, 36
- Knud Porse, ridder, hertug af Samsø og Halland, 24, 26, 28, 30, 36
- Knud, hertug af Halland, søn af Knud Porse, 36
- Knud Nielsen Bugge, 59
- Laurids Jonsen Panter, drost, 26, 28, 30
- Ludvig, markgreve af Brandenburg, død 1361, gift med Margrethe af Danmark, 26, 36
- Ludvig af Bayern, tysk konge og kejser, død 1347, 26
- Ludvig Albertsen Eberstein, marsk, 26
- Magnus Eriksen (Smek), svensk konge 1319–63, norsk konge 1319–55, konge i Skåne 1332–60, 34, 37, 43, 44, 47, 57–59, 62, 65
- Magnus Birgersøn, prins af Sverige, 22
- Margrethe, dansk prinsesse, gift med kong Birger af Sverige, 22
- Margrethe, dansk prinsesse, gift med Ludvig af Bayern, 24
- Margrethe, norsk dronning, født 1353, dronning 1363, dansk regent 1375, død 1412, 39, 57, 65
- Markvard Stove d. Yngre, holstensk adelsmand, høvedsmand på Vordingborg, 33, 34
- Mogens Jensen Grubbe, biskop af Børglum, 43, 44, 49
- Niels Bugge, ridder, kgl. råd, 37, 38, 57, 59
- Niels Clementsen, ridder, 37
- Niels Ebbesen, 32
- Niels Eriksen, Rød (Banner), 44
- Niels Hane, 35
- Niels Jensen, biskop af Odense, 38, 40, 49, 57
- Niels af Venden (Werle), tysk fyrste, død 1316, 20
- Niels Olufsen Bildt, drost, 20, 22, 24
- Niels Rani, kgl. råd, 21
- Olaf, biskop af Roskilde, 24
- Olaf Ebbesen, høvedsmand på Københavns slot, 39
- Olaf Olafsen, 50
- Otto, prins af Danmark, 28, 30
- Palne Jonsen Munk, marsk, 40
- Paul, biskop af Århus, 40, 49
- Peder, biskop af Ribe, 38, 40, 49, 57
- Peder, biskop af Viborg, 40, 49
- Peder Andersen, 57
- Peder Jensen Galen, ærkebiskop, 1334–55, 30, 37, 44
- Peder Daa, 58
- Peder Dene, væbner, 39, 60
- Peder Jordansen, 48
- Peder Laurensen Panter, 38, 50
- Peder Nielsen, 59
- Richardis, hertuginde af Sønderjylland, død ca. 1360, 54
- Rysse, sørøver, 34
- Sofie af Werle, død ca. 1340, 20
- Stig Andersen Hvide, ridder, kgl. råd, 38, 59
- Svend, biskop af Århus, 33, 38
- Søntæke el. Jenseke, 39
- Timme Laurensen Abildgaard, 19, 21
- Uffe Stigsen Hvide, 57, 59
- Valdemar Atterdag, dansk konge 1340–75, 28, 32–34, 36ff
- Valdemar, prins af Danmark, f. 1350, 36
- Valdemar IV, hertug af Sønderjylland, død 1312, 20
- Valdemar V, hertug af Sønderjylland, 1325–64, dansk konge 1326, 28, 30, 36, 44, 50, 54
- Valdemar, hertug af Sverige, død 1318, bror til kong Birger og hertug Erik, 20, 22
- Valdemar, markgreve af Brandenburg, død 1319, 20–22, 24
- Witzlaw, fyrste af Rygen, 21, 22

Stamtavler over Nordens fyrstehuse

Den danske kongeslægt

Det svenske kongehus

Billedliste

Tallene i margin henviser til siden hvor billedet er gengivet.

Omslaget: »Den lærde«, kalkmaleri i Keldby kirke, Møn, ca. 1325.

- 12 Konge og biskop, miniature i Hardenbergs Codex, håndskrift i Det kgl. Bibliotek, ca. 1300.
- 14 St. Jørgen og dragen, maleri i relikvieskab i Løgumkloster kirke, første halvdel af 1300-tallet.
- 16 Esther og Ahasverus, detaille af kalkmaleri i Tirsted kirke på Lolland, ca. 1400.
- 19 En ridder får sit sværd overdraget. Initial fra en latinsk bibel, tidl. 1300-tal.
- 23 Kong Birger af Sverige, kalkmaleri i St. Bendts kirke i Ringsted, ca. 1325.
- 25 Erik Mendveds og dronning Ingeborgs gravplade i St. Bendts kirke i Ringsted, flamsk arbejde, første halvdel af 1300-tallet.
- 27 Munk, måske cistercienser, kalkmaleri i Sorø kirke, tidl. 1400-tal.
- 29 Grev Johan af Plöns segl, første halvdel af 1300-tallet. Skjoldet viser Holstens våben, nældebladet.
- 31 Christoffer II, detaille af gravmælet i Sorø kirke, 1300-tallet.
- 32 Grev Gerhard af Holstens segl, beg. af 1300-tallet.

- 35 Kampscene fra 100-årskrigen i manuskript fra 1400-tallet.
- 38 Dystende riddere, miniature i Codex Balduinus, Trier, ca. 1350.
- 39 Et fornemt ungt elskende par, han med jagtfalk på hånden, fra Det manessiske Liederhåndskrift, ca. 1300. Univ. bibl. i Heidelberg.
- 41 Valdemar Atterdags rettertingssegl. Rigsarkivet, København.
- 45 Wachsmut von Künzingen, illustration i Det Manessiske Liederhåndskrift, ca. 1300. Univ. Bibl. i Heidelberg.
- 47 Smede i arbejde, ill. i The Bedford Hours, fransk ca. 1423.
- 51 Ulv der er gået i nettet og nu bliver dræbt, fra Gaston Phoebus bog om jagt. Ms. i Bibl. Nat., Paris, 1400-tallet.
- 52 Vindmølle, illustration i et håndskrift fra ca. 1340, fransk-flamsk, i Bodleyan Library, Oxford.
- 53 Angreb på fæstning i manuskript fra 1300-tallet.
- 55 Stralsunds segl med en kogge, Stadsarkivet i Stralsund.
- 58 Buste af ung kvinde, tidl. 1400-tal. St. Annen Mus., Lübeck.
- 60 Ung mand med falk på hånden, knivskaft af ben fundet på Ringkloster ved Skanderborg, tidl. 1300-tal.
- 63 Stenkors rejst til minde over de faldne gotlændinge ved Visby, kort efter 1361.
- 64 Valdemar Atterdag, detaille af kalkmaleri i St. Peders kirke i Næstved, sent 1300-tal.

- 66 Ridder til hest, kalkmaleri i Fanefjord kirke på Møn, ca. 1350.
- 68 Hængt forbryder og mand i gabestok, detaille af Esther og Ahasverus, kalkmaleri i Tirsted kirke på Lolland, ca. 1400.
- 69 Krøbling med krykker, miniature i fransk håndskrift fra 1300-tallet, Vincent de Beauvais, »Miroir Historical«, Bibliotheque de l’Arsenal, Paris.
- 71 Krucifiks fra Thoreby kirke på Lolland, ca. 1325.
- 73 Bønder høster i 1100-tallet, ill. tysk håndskrift i Rheinisches Landesmuseum i Bonn, »Speculum Virginium«, Konrad von Hirschau.
- 74 Fæstning. Detaille af kalkmaleri i Palazzo Publico, Siena, 1328.
- 75 Fiskere, detaille af kalkmaleri i St. Bendts kirke i Ringsted, ca. 1325.
- 76 Mecklenborgske hulpenninge var blandt de almindeligste af de fremmede mønter, der cirkulerede i Danmark i 1300-tallet.
- 77 Modtagelse i et fornemt hus, kalkmaleri i Ørslev kirke ved Sorø, ca. 1325.
- 78 Borgerkone med voksløs og brødkurv. Stensulptur fra Martebo kirke på Gotland, 1400-tallet.
- 81 Franciskanernonner, der indtager deres måltid til oplæsning af Den hellige Skrift, billede fra 1341.
- 82 Spedalsk med skralde og tiggerskål, fra »Miroir Historical«, 1300-tallet.
- 83 Ærkeenglen Mikael vejer sjælene. Kalkmaleri i Højby kirke i Nordvestsjælland ca. 1380.

Forslag til videre læsning

Ældre Sjællandske Krønike og *Yngre Sjællandske Krønike* er her oversat efter teksten i *Danmarks middelalderlige annaler*, udgivet ved Erik Kromann, København 1980. Deri findes fortegnelse over alle tidligere udgaver. Ellen Jørgensens oversættelser af krønikerne i *Erik Glipping og hans sønner*, København 1927, og *Valdemar Atterdag*, København 1911, har været en hjælp ved arbejdet, men er ikke fulgt nøje.

Den nyeste diskussion om *Yngre Sjællandske Krønikes* tilblivelse findes i: Anne K. G. Kristensen: *Danmarks ældste annalistik*, København 1969.

C. A. Christensen: *Yngre sjællandske krønikes proveniens*, Historisk Tidsskrift, 12 rk. IV bd. p. 97ff. København 1969.

Leif Szomlaisy: *Yngre sjællandske krønike*, Odense University Studies in History and Social Sciences, vol. 10, 1973.

Anmeldelse af samme: Kai Hørby i *Historisk Tidsskrift* 75, hæfte 1, p. 133-40, København 1975.

Tage E. Christiansen: *Yngre Sjællandske Krønikes sidste Aar*, Scandia, bd. 40, p. 5-34, 1974.

Tage E. Christiansen: *Bo Falk eller Mogens Jensen?* Historisk Tidsskrift, bd. 84, hæfte 1 p. 1-22.

Den nyeste brede oversigt over den periode, *Yngre Sjællandske Krønike* omhandler, findes i *Gyldendals Danmarkshistorie*, bd. 2, tiden 1340-1648, af Kai Hørby og Mikael Venge, København 1980, og bd. 1 af samme værk skrevet af Inge Skovgaard-Petersen, Aksel E. Christensen og Helge Paludan, København 1977. I dem begge redegøres for de nyeste forskningsresultater med hensyn til særlig væsentlige problemer, og her finder man fyldige og vejledende litteraturoversigter til videre læsning.

Politikens Danmarkshistorie, bd. 4, Erik Kjersgaard: Borgerkrig og Kalmarunion, 1241-1448, er en meget spændende og velskrevet fremstilling, også med litteraturhenvísninger, som dog nu er utilstrækkelige.

Erik Arups Danmarkshistorie, bd. II, 1282-1624, København 1932, er

nu på mange måder forældet og desuden i detaljen fejlagtig, men læst i sin helhed er den stadig inspirerende og forfriskende.

Erik Kjersgaard: *Mad og Øl i Danmarks Middelalder*, København 1978, er meget mere end en beskrivelse af spisevaner og bordskik. Her behandles et bredt udsnit af dagliglivets vilkår på baggrund af både skriftligt og arkæologisk materiale, således som det også er forsøgt i den kulturhistoriske kommentar her i bogen.

